

GÖTEBORGS UNIVERSITET

En studie av rektorers tankar kring mångfald

Marina Fremlén

LAU370

Handledare: Johannes Lunneblad

Examinator: Magnus Hermansson Adler

Rapportnummer: VT09-2611-008

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: En studie av rektorers tankar kring mångfald

Författare: Marina Fremlén

Termin och år: VT 2009

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Johannes Lunneblad

Examinator: Magnus Hermansson Adler

Rapportnummer: VT09-2611-008

Nyckelord: mångfald, en skola för alla, rektor, diskurs

Sammanfattning

Uppsatsens syfte är att undersöka fyra skolledares förståelse kring mångfald. Idag ska skolan vara för alla och mångfald är ett begrepp som förekommer enligt styrdokumentet som något eftersträvt. Men då styrdokumentet tolkas och omsätts i skolarbete kan mångfald få olika innebörder på olika skolor. Rektor är den som har det yttersta ansvaret för verksamheten och har också inflytande över utformningen - hur begreppet tolkas och värderas och hur det påverkar det vardagliga arbetet i skolan.

Frågeställningarna är:

- Vilken förståelse av begreppet mångfald kommunicerar rektor i relation till eleverna?
- Vilken förståelse av begreppet mångfald kommunicerar rektor i relation till personalfrågor?
- Vilken förståelse av begreppet mångfald kommunicerar rektor i relation till undervisningen?

Studien är kvalitativ och bygger på tidigare forskning, rapporter och utredningar, samt på öppna, riktade intervjuer med rektorer på skolor med skiftande upptagningsområden.

Resultatet visar att rektorerna talar om mångfald på liknande sätt. De har en bred definition där mångfald handlar om olikheter på flera sätt utifrån etnicitet, funktionshinder, livsstilar m.m. där alla ska tas tillvara på och respekteras, med lika värde. Det visade sig att mångfald tolkades på olika sätt beroende på kontext. Rektorens syn på mångfald kunde förändras beroende på om de talade om elevsammansättning, personalfrågor eller undervisningens utformning.

Studien har betydelse då den belyser olika sätt att artikulera sig kring mångfaldsfrågor. Det är viktigt att öka medvetenheten kring dessa aspekter då intentionen om mångfald och en skola för alla kräver en anpassning av skolan och inte enbart av eleverna. Vid förändring och utveckling av verksamheten krävs att uppfattningar och värderingar lyfts fram och den dominerande diskursen kring mångfald behöver synliggöras. Förhoppningen är, genom en större insikt, att inte svårupplösta och stereotypa kategoriseringar bildas, kring varken etnicitet, funktion, kön, klass eller annat.

Förord

Detta arbete har varit intressant, intensivt, ibland frustrerande men i slutändan ändå mycket lärorikt. Att vara ensamskribent har inneburit en frihet i att få utveckla tankar, kunskaper och fatta beslut på eget vis, samtidigt som jag då och då har saknat någon att bolla dessa med. Men helt på egen hand hade det inte blivit något arbete alls, utan det är tack vare de engagerade rektorerna som ställde upp på intervju som arbetet kunde bli av. Därför vill jag rikta ett varmt och stort tack till dem, att de ville ställa upp och på så sätt bidra till min ökade förståelse kring mångfald i grundskolan.

Göteborg maj 2009

Marina Fremlén

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
2 Litteraturgenomgång	3
2.1 En skola för alla	3
2.1.1 Enhetsskolan	3
2.1.2 Decentraliseringen	4
2.1.3 Valfriheten	5
2.2 Mångfald	6
2.2.1 Mångfald ur ett allmänt perspektiv	6
2.2.2 Mångfald ur ett samhällspolitiskt perspektiv	8
2.2.3 Mångfald ur ett skolperspektiv	8
2.3 Styrdokument	9
2.3.1 Rätten till en likvärdig skola	9
2.3.2 Skolans innehåll	10
2.3.3 Yrkesetik	11
2.4 Studier kring mångfald	11
3 Syfte och frågeställningar	14
3.1 Syfte	14
3.2 Frågeställningar	14
4 Teorianknytning	15
4.1 Diskursanalys	15
4.2 Att förstå skolan	16
5 Metod	17
5.1 Intervju	17
5.2 Urval	18
5.3 Genomförande	18
5.4 Studiens giltighet	19
5.5 Etik	20
6 Resultat	21
6.1 Presentation av skolorna	21
6.1.1 Aspskolan	21
6.1.2 Björkskolan	21
6.1.3 Cederskolan	21
6.1.4 Ekskolan	21
6.2 Disposition av resultatet	22
6.3 Rektors tal om mångfald och elevsammansättning	22
6.3.1 ..utifrån ett olikhetsperspektiv	22
6.3.2 ..ur ett etniskt perspektiv	23
6.3.3 Sammanfattning	24
6.4 Rektors tal om mångfald och personalfrågor	25
6.4.1 .. som olikhet	25
6.4.2 ..ur ett etnicitetsperspektiv	26
6.4.3 Sammanfattning	26
6.5 Rektors tal om mångfald och undervisning	27

6.5.1 ..ur ett olikhetsperspektiv	27
6.5.2 .. ur ett etnicitetsperspektiv.....	27
6.5.3 .. och jämlikhet.....	28
6.5.4 Sammanfattning	29
6.6 Sammanfattning av resultat.....	29
6.7 Diskurser	29
7 Diskussion	31
7.1 Reflektion över metod och tillvägagångssätt	31
7.2 Resultatdiskussion	32
7.2.1 Elevsammansättning	32
7.2.2 Personalfrågor.....	33
7.2.3 Undervisningen.....	34
7.2.4 Mångfald som begrepp.....	36
7.2.5 Slutsatser.....	36
7.3 Pedagogiska konsekvenser.....	37
Referenser	39
Bilaga 1:1	1
Bilaga 1:2.....	2

1 Inledning

En salig blandning av allting - det var svaret från en av de intervjuade rektorerna på frågan om vad mångfald kan innebära. Citatet är talande, för mångfald har många olika innebörder. Det kan handla om en mångfald av skolformer, undervisningssätt, elever, livsstilar eller kulturer för att nämna några exempel. Sverige beskrivs många gånger som ett mångkulturellt land, men vissa anser att det är faktiskt är ett monokulturellt, etnocentriskt samhälle som skapar utanförskap genom strukturell diskriminering medan andra hävdar att det mångkulturella alltid varit närvarande i möten mellan människor från olika klass, kön, ålder, funktionshinder. I skolans värld har samhällets mångfald hanterats på varierande sätt genom tiderna. Utvecklingen har gått från att ha varit starkt segregerad, till en skola för alla som ska bereda plats för och möta mångfalden av elever.

Tanken om en skola för alla har genomsyrat svensk skolpolitik sedan efterkrigstiden, då utbildningen sågs som ett medel för att skapa ett samhälle med demokratiska ideal och demokratiskt fostrade människor (Englund, 1994). Efterhand försköts intresset och demokratibegreppet sågs mer som en ”övergripande ideologi”. Tyngdpunkten lades istället på förberedelse inför elevernas kommande yrkesliv. I regeringens skrivelse, *Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning kvalitet och likvärdighet* (1996/97:112) uttrycks inställningen:

En skola för alla betyder en skola där alla elever blir sedda och bemötta, där alla elevers erfarenheter får utrymme och där alla elever får en undervisning som tillgodoser deras behov och krav. I en skola för alla undervisas elever med olika bakgrund tillsammans. Målet är en skola där alla elever utvecklar kunskaper, färdigheter och förhållningssätt som stärker deras förmåga både att anpassa sig till det moderna samhället och att delta i förändringen av detta samhälle. (prop. 1996/97:112)

Ur denna demokratiskt grundade skoltanke har också ett annat spår vuxit fram, nämligen det att skolor i allt högre grad får profilera sig och ha speciella inriktningar. Friskolor av olika slag ökar i antal och skoldebatten i media handlar om bland annat elitklassers varande eller icke varande. Båda dessa utvecklingsspår strävar mot en skola för alla, men på olika sätt, med olika utgångspunkter. I gällande läroplan, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet* [Lpo94] kan man läsa: ”Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet” (Läraryrket, 2004, s.9).

Hur begreppen mångfald och en skola för alla tolkas och värderas har betydelse för hur skolans inre miljö formas. Det kommer också att påverka lärarrollen. Genom insikt i och kunskaper om denna process och dess betydelse för den enskilde eleven, har man som pedagog större möjligheter att möta läroplanens ansatser. Därför vill jag, genom den här studien, titta närmare på de här begreppen, dess tolkningar och konsekvenser. Hur tänker skolledare omkring mångfald? Vad händer med mångfaldstanken i förhållande till skolans dagliga verksamhet och vilken innebörd får den? Hur hänger *mångfald* och *en skola för alla* ihop?

Jag har i studien valt att utgå ifrån och koncentrera mig på begreppet mångfald. Det finns andra, närliggande begrepp såsom mångkultur, interkulturellt och flerkulturellt. Endast vid de tillfällen som det har varit viktigt för sammanhanget förekommer dessa termer.

Studiens övergripande syfte är att lyfta begreppet mångfald och undersöka hur skolledare på fyra olika skolor förhåller sig till dess innebörd. Hur kommunicerar rektorerna om mångfald, kring elevsammansättning och undervisning? Hur artikuleras mångfald i de lokala styrdokumenterna? Strävar man efter mångfald?

2 Litteraturgenomgång

För att förstå de mekanismer som har påverkan på skolans vardagliga praktik behöver den bli belyst från olika perspektiv. Litteraturavsnittet börjar med en beskrivning av utvecklingen av en skola för alla och ett försök att reda ut begreppet mångfald. Sedan följer en genomgång av vad de styrdokument skolan ska följa innehåller för riktlinjer angående mångfald, vad skolan har att rätta sig efter. Därefter kommer ett urval av tidigare studier som har beröringspunkter med mångfald som begrepp.

2.1 En skola för alla

Skolan idag beskrivs i aktuell läroplan som en levande, social och kulturell mötesplats där varje elev ska rustas för ett samhälle i förändring. Tanken är att alla elever, oavsett bakgrund och förutsättningar, ska undervisas under samma tak. Vikten av att respektera varandra och att kunna möta denna mångfald framhålls. Intentionen är att också eleverna ska inse värdet av samhällets mångfald. Men denna tanke har inte alltid varit den som styr skolväsendet, stora förändringar har skett sedan folkskolans grundande 1842. Här följer en kortfattad genomgång av några av de viktigaste förändringarna under de senaste 60 åren.

2.1.1 Enhetsskolan

Under tiden efter andra världskriget rörde sig den politiska debatten om demokratiska ideal och en sammanhållen skola som skulle fostra eleverna till demokratiska samhällsmedborgare. 1946 års skolkommision lade i sitt betänkande fram ett förslag på att folkskolan och realskolan skulle slås ihop till en 9-årig enhetsskola och efter en tids försöksverksamhet bestämdes att försöket skulle permanentas till en ny grundskola. Denna tanke om en skola för alla innebar ändå en koppling till differentiering och segregering eftersom så homogena klasser som möjligt eftersträvades. Enhetstanken inbegrep främst klass- och könsaspekter. I den första nationella läroplanen, *Läroplan för grundskolan 1962* [Lgr62] fanns förslag till många olika kategorier att dela in eleverna i. Det kunde vara grupper utifrån olika svårigheter, funktionshinder eller sociala problem. Man ansåg att uppdelning var det bästa för alla, både för klassen och för eleven själv (Hjörne & Säljö. 2008).

Från 1962 kom den allmänna skolplikten även att omfatta elever med rörelsehinder och fler och fler började gå i vanliga klasser. Detta gällde även elever med syn-, och hörselskador (SOU 1998:66). Differentieringsfrågan fortsatte och det var först i 1969 års läroplan [Lgr69] som idén om en enhetsskola slog igenom fullt ut och de sista spåren av den tidigare parallellskolan försvann (Fejan Ljunghill, 1995). Även för elever med funktionshinder skedde en förändring då Lgr69 förespråkade integrering i de vanliga klasserna. Man började se att skolmiljön hade påverkan på elevers svårigheter och istället skulle det individuella stödet, samordnat med den ordinarie undervisningen, ges som kompletterande och stödjande undervisning. Eleven skulle stå i centrum och skolan skulle erbjuda studievägar utefter dennes förutsättningar (SOU 1998:66).

Härmed var i stort sett alla elever samlade under tanken om en enhetsskola. Att mångfald skulle eftersträvas kunde också utläsas i den följande *Läroplan för grundskolan 1980* [Lgr80]. Utformningen av den var påverkad av resultaten från *Utredningen om skolans inre arbete*

[SIA]. SIA hade fått uppdraget att skaffa sig en samlad bild av verksamheten ute i skolorna. Detta hade föregåtts av en kritisk skoldebatt där oro och disciplinproblem tagit stor plats. Målet var att kunna förbättra skolans arbetsmiljö, samt att försöka få reda på hur man på bästa sätt kunde stödja elever med svårigheter eller som var svagpresterande (Fejan Ljunghill, 1995; SOU 1998:66).

I Lgr80 kan man läsa: ”Läroplanen speglar demokratis samhällssyn och människosyn: människan är aktiv, skapande, kan och måste ta ansvar och söka kunskap för att i samverkan med andra förstå och förbättra sina egna och sina medmänniskors livsvillkor” (s.13). Vidare kan man läsa att alla elever skall ha tillgång till lika utbildning oavsett kön, geografiska, sociala och ekonomiska förhållanden. Där står också att sammansättningen av klasser och arbetsenheter ska omfatta en så stor social bredd som möjligt (s.14). Där skrivs att skolans innehåll, arbetsätt och organisation ska utformas så att en individualisering till elevernas förutsättningar är möjlig. Detta sågs som möjligt genom: ”Den frihet skolan har i resursanvändning liksom i metodik och val av stoff skapar goda förutsättningar för ett sådant förebyggande arbete” (s.52).

Den nu gällande läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo94, innebar förändringar. Lpo94 omfattar alla skolformer i det obligatoriska utbildningsväsendet – grundskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan, till skillnad från tidigare då olika skolformer hade egna läroplaner. Däremot anpassas kursplaner och inriktning efter skolform (SOU 1998:66). Lpo94 förordar att särskilt stöd, så långt det är möjligt, ska ges inom den ordinarie undervisningen. I vissa fall är särskilda grupper berättigade, men ska så fort som möjligt upphöra. Lpo94 anbefaller inte som Lgr80, att sammansättning av klasser ska spegla samhällets mångfald, utan istället uttrycks skolan som varande den sociala och kulturella mötesplats där alla möts med respekt. I Lpo94 förutsätts mångfaldens påverkan och värde utan att det direkt uttalas.

2.1.2 Decentraliseringen

En händelse som haft stor inverkan på hur mångfald tar sig uttryck i skolvärlden är den förändring av skolans styrning då kommunerna fått ansvar över utformandet av skolans verksamhet. Härigenom fick fler möjligheten att påverka. Med anledning av regeringens proposition i början av 90-talet, *Ansvar för skolan* (prop. 1990/91:18) fattade riksdagen detta beslut om en ökad decentralisering av skolan. I propositionen trycker man på vikten av en likvärdig utbildning för alla som en bidragande orsak: ”Allas lika rätt till utbildning är grundläggande för den svenska skolpolitiken. Rätten till utbildning skall omfatta alla, oavsett var man bor i landet och vilka ekonomiska eller andra förutsättningar man har. Skolan skall ge alla samma möjligheter att utvecklas. Utbildningen skall vara likvärdig” (s.18).

I bakgrunden låg också ett ökat krav på insyn och inflytande på verksamheten från medborgare. Tidigare hade behovet av förändring och förbättring av verksamheten kunnat tillgodoses genom ökade resurser, vilket nu inte längre var möjligt. Istället skulle utveckling ske med redan befintliga tillgångar, verksamheten skulle effektiviseras. En förutsättning för detta var då att ansvar och beslutsfattande låg nära verksamheten och att de berörda fick vara delaktiga. För att denna förändring skulle vara möjlig, var det tvunget för den nuvarande statliga detaljerade styrningen att upphöra (prop. 1990/91:18).

Denna decentralisering av skolan innebar också att gällande läroplan, Lgr80, måste förändras. Från att ha varit en regelstyrd skola med direktiv om hur undervisningen skulle utformas,

övergick skolan till att vara mål - och resultatstyrd. Staten anger genom Lpo94 endast övergripande mål, riktlinjer och den värdegrund som ska ligga till grund för utbildningen. Kommunerna fick stå för genomförandet och var skyldiga att upprätta en skolplan. Läroplanen kompletterades med tim - och kursplaner, men gav inga anvisningar om innehåll eller metoder utan varje enskild skola fick upprätta lokala mål - och inriktningsdokument. Rektor kom genom denna förändring att få en större roll med avgörande betydelse för verksamheten. Denna ansvarsfördelning syftar till att realisera skolans uppdrag utifrån de nationella styrdokumentet. Utbildningen skall vara likvärdig och normerna för likvärdigheten anges genom de mål som uttrycks i läroplanen (Ahlberg, 1999; SOU 1998:66).

”Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund” (Läraryrket, 2004, s.9). Undervisningen ska även bedrivas under demokratiska former vilket bland annat innebär att elever och föräldrar ska ha rätt till inflytande. Englund (1994) ställer frågan om denna rättighetsprincip innebär att skolans uppgift ska vara att stödja ett medborgerligt deltagande och engagemang eller om den är att tillmötesgå privata, specifika behov. Han beskriver detta genom begreppen ”public good” och ”private good”. De båda har olika utgångspunkter utifrån rättighetsperspektivet och kommer därmed att förbereda eleverna på skilda sätt för samhällslivet. ”Public good” – perspektivet har sitt ursprung i den stora demokratin, vilket innebär att bestämmanderätten över undervisningen ligger hos staten via den demokratiskt valda regeringen. Detta innebär att utbildningen skall vara likvärdig för varje barn och utformning och innehåll bestäms i kollektiv, demokratisk ordning. Ett ”private good” – perspektiv hör till den lilla demokratin där en grupp personer, t.ex. enskilda föräldrar, i direkt samverkan påverkar villkoren för undervisningen (Englund, 1993).

2.1.3 Valfriheten

Möjligheten att välja skola fastslogs med anledning av *Propositionen om valfrihet och fristående skolor* (prop. 1991/92:95). Detta hade föregåtts av ett decennium av en restriktiv hållning till ökad valfrihet. Ett av målen var att den ökade konkurrensen skulle innebära stimulans till utveckling, ett annat var valfriheten i sig som sågs som en medborgerlig rättighet. Senare kom också skolpengen som skulle ge alla lika möjligheter att välja skola oavsett bakgrund. I 1995 års budgetproposition (prop. 1995/96:200) lyftes skolan fram som en sammanhållen skola med en likvärdig utbildning där barn med olika bakgrunder möts. En annan synpunkt var att en av skolans uppgifter är att motverka diskriminering och andra ickedemokratiska handlingar. Därför får inte skolan verka segregering. Till skillnad från Lpo94 har de två föregående läroplanerna, Lgr69 och Lgr80, uppmanat till klasser med en så bred sammansättning som möjligt. Lpo94 har en mer normativ formulering och beskriver därigenom skolan som en levande kulturell och social mötesplats där skolan har ett ansvar för att eleverna utvecklar respekt och förståelse för varandras skilda villkor och förutsättningar.

Rätten att få välja skola hänger samman med det ökade kravet på delaktighet och inflytande från medborgarnas sida och med decentraliseringen genom att beslutsfattandet förflyttades till den lokala verksamheten. Detta ledde till ökade möjligheter till inflytande och påverkan. En del i detta blir då också rätten att välja skola (jmf. Englund, 1994). Ett syfte med reformen var just att motverka bostadssegregationen genom att ge möjlighet till att välja en skola i ett annat bostadsområde, men kritiker menar att effekten blir det motsatta, då rätten främst kom att utnyttjas av de redan privilegierade (Skolverket, 1996).

Denna decentralisering och valfrihet innebär enligt Ahlberg (1999) en viss frihet för variation då de nationella styrdokumentet ska tolkas och omsättas till lokala dokument. Det kan

medföra en lokal variation i utformningen av verksamheten inom ramen för en likvärdig utbildning då likvärdighet kan tolkas på olika sätt. En kommun kan se det som lika möjlighet och strävar efter att erbjuda elever konkurrens mellan elever på likasinnade villkor. Detta sätt skulle skilja sig från en kommun som tolkar likvärdighet utifrån ett jämlikhetsideal där alla ska ses som jämlikar och ska samsas under samma tak utifrån sina förutsättningar. Dessa exempel på tolkningar av likvärdighetsbegreppet får konsekvenser för hur skolverksamheten utformas, vissa skolor kommer att utmärkas av enhetlighet, andra av mångfald. Vidare hänvisar Ahlberg till Englund (1995) som anser att lokala tolkningar av centrala begrepp såsom likvärdighet leder till olika inriktningar och att detta tillsammans med skolpeng och privata skolalternativ kan innebära ett hot mot den demokratiska skolan som en mötesplats för olika kulturer och värderingar. Hon citerar också Berg, Groth, Nytell och Söderberg (1999) som pekar på det paradoxala i att en mångfald av verksamhetsinriktningar blir signifikant för skolväsendet och att därmed frågan om hur mycket olikhet en likvärdig skola kan tolerera, blir aktuell.

Detta sammantaget har betydelse då rätten att välja och rätten till inflytande kan ges ett stort utrymme i och med ökad decentralisering och valfrihet. Det kan och har också, lett till att många kommunala skolor profilerar sig och fler och fler specialinriktade fristående skolor upprättas. Å ena sidan finns en större mångfald av inriktningar på verksamheter att välja bland, men å andra sidan leder det till en mer likriktad sammansättning av elever på de enskilda skolorna. Båda dessa utvecklingar kan tolkas ha stöd i styrdokumentet och strider därmed inte mot skolans uppdrag. Uppmaningen till en bredd i klassammansättningen är från och med Lpo94 borttagen. Mot den här bakgrunden framträder bilden av en skola för alla som föränderlig - En skola för alla i form av en mångfald av verksamheter eller i form av mångfald inom en och samma verksamhet? Hur mångfalden gestaltar sig är beroende på den kontext den befinner sig i, vilka som är skolans aktörer och hur man har tolkat begreppen. Men också av vilka begrepp och värden man på skolan ansett som viktiga och ska vara tongivande.

2.2 Mångfald

”Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald” (Lpo94 s.).

Mångfald är ett begrepp som är mångtydigt och som kan få olika innebörder i olika kontexter. I utdraget ovan syftar innebörden i mångfald på olika kulturer från olika länder. Men det finns även andra tolkningar av begreppet. Vanligt förekommande är ändå att man pratar om ”kulturkrockar” mellan invandrare och svenskar trots att man likväl kan uppleva sådana mellan t.ex. barn från arbetarklass och medelklass eller mellan pojkar och flickor.

2.2.1 Mångfald ur ett allmänt perspektiv

En gemensam faktor för de många betydelser av mångfald är att det har en positiv konnotation. Det har blivit en vision, något eftersträvanvärt. Paulina de los Reyes som är ekonomihistoriker har gjort en studie (2001) av retoriken kring mångfald. Hon skriver att få begrepp har väckt så mycket odelat positiva reaktioner som mångfald. Samtidigt pekar hon på motsägelsen att trots den stora uppslutningen kring en samhällelig mångfald, ökar tendenserna till differentiering och segregering inom arbetslivet. Mångfald är fortfarande ovanligt på

svenska arbetsplatser och kön, etnicitet, ålder och funktionshinder är kopplat till en svag ställning på arbetsmarknaden.

Lotta Brantefors (2001) skriver om att ett sätt att handskas med samhällets mångfald är genom mångkulturalism. Mångkulturalism syftar oftast till många etniska kulturer och görs ofta till en fråga om ”invandrare”¹, men det kan också avse andra kulturella olikheter som kön, klass, språk, funktionshinder etc. Hon skriver om det etnocentriska perspektivet som problematiskt då det skapar ett ”vi och dom” tänkande. Det är ”invandrarna” som har kulturer och som ska integreras och frågor om hur ”dom” ska undervisas ställs. Etnocentrismen blir överordnad genom att sätta dagordningen och visa intresse för andra kulturer – ”invandrarna” pekas ut och ska analyseras. Ett interkulturellt synsätt kan ses nästan i motsats till ett ensidigt tänkande på andra kulturer. Istället fokuserar det på förhållandet mellan olika kulturer och syftar till interaktion där emellan.

De los Reyes (2001) skriver vidare om diskriminering som en mörk sida av mångfald. Detta kan bli en realitet då människor kategoriseras efter sina olikheter och olikheterna i sig bildar en gemensam grund av utanförskap. Hon menar att forskningen, genom förmedling av uppfattningar av olikheter, har bidragit till diskursen om ”den andre” och att det fortfarande finns essentialistiska uppfattningar om naturliga skillnader utifrån etnicitet, kön eller andra kategoriseringar. Forskning kring genus, funktionshinder och etnicitet har påpekat problematiken kring denna definitions- och maktfråga. Då dessa olikheter ses i positiva sammanhang, såsom i den allmänna uppslutningen kring mångfald, kan därigenom negativa omständigheter tystas och risken kan istället bli att identiteter befästs. Hon menar att olikheter i sig är uttryck för och resultat av ojämlika förhållanden och att enbart poängtera olikheter som positivt är missvisande och bidrar istället till att upprätthålla stereotypa uppfattningar.

Hennes syfte är att försöka förstå hur föreställningar om normen, och vilka som avviker från den, skapas och på vilka grunder man definierar vissa grupper som avvikande. Detta kan vara applicerbart även på skolans verksamhet då hennes studie behandlar mångfald som diskurs.

De los Reyes (2001) menar att ett breddat mångfaldsbegrepp kan hjälpa till att belysa hur diskurser och föreställningar är normbildande. Hon sätter mångfaldens olika ”beståndsdelar” i fokus för att belysa hur de olika grupperna definieras och vilken betydelse det får. Inom ett helhetsgrepp av mångfald tillåts människor att skifta identitet utifrån sin livscykel och det blir möjligt att problematisera dikotoma uppfattningar. Hon pekar på risken att en ensidig uppmärksamhet på grupper som avvikande t.ex. kvinnor, invandrare, funktionshindrade, förmedlar en bild av en särart som istället bidrar till att reproducera dessa gruppers position som avvikande. Normen blir då de andra i förhållande till de definierade, i detta exempel då svenska, medelålders män utan funktionshinder. Utifrån detta har diskursen kring etnicitet utmärkts av synen på invandrare som ”de andra”, som främlingar i det svenska samhället (jmf. Bunar, 2001; Runfors, 2003). Att definieras som en svag grupp har haft stor inverkan på möjligheterna att ta sig in på arbetsmarknaden.

¹ Begreppet är tvivelaktigt då det är svårt att definiera vem som är invandrare och när man slutar vara det, det bidrar också till en oreflekterad sammanslagning av en mängd människor och ett skapande av ”vi och dom”. Begreppet används av Brantefors (2000) för att påvisa att ”vi gamla svenskar” har börjat intressera oss för ”invandrarna” (s. 53).

2.2.2 Mångfald ur ett samhällspolitiskt perspektiv

I regeringens slutbetänkande *"Sverige, framtiden och mångfalden"* (Prop. 1997/98:16) anges nya mål och riktlinjer för Sveriges integrationspolitik och för den generella samhällspolitiken. Den hänvisar till den förändring det svenska samhället genomgått till följd av den ökade invandringen och menar att den framtida politiken ska ha denna mångfald som utgångspunkt och målen ska vara lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett bakgrund och ska kännetecknas av ömsesidig respekt och tolerans.

Under 90-talet kom regeringen att använda begreppet mångfald mer och mer. Bakgrunden var att de tidigare mest förekommande uttrycken mångkultur och mångkulturellt kommit att få många olika och motstridiga innebörder. Det förknippades starkt med mångkulturellt och användes både som beskrivande och som normativt begrepp. Syftet var att undvika denna ensidiga fokusering på etnicitet och istället ge mångfald ett vidare innehåll:

Mångfald kan också syfta på alla de livserfarenheter som landets invånare har, av vilka somliga är förvärvade utanför Sveriges gränser (Prop.1997/98:16, s. 19).

Detta hade föregåtts av mycket, men ett viktigt beslut fattade riksdagen 1975 på basis av Invandrarutredningens betänkande. Det gällde de nya riktlinjerna för den svenska invandrapolitiken som sammanfattades i jämlikhet, valfrihet och samverkan. Detta innebar ett starkt avståndstagande från assimilation och invandrapolitiken skulle fortsättningsvis bygga på den allmänna politiken och ansvaret lades ut på varje myndighet på samma sätt som för övrig befolkning (prop.1997/98:16).

I betänkandet pekas på skolans än viktigare roll som mötesplats för olika kulturer. Detta med tanke på den ökade bostadssegregationen och ökade klasskillnader i samhället. De menar att skolan ska spegla samhällets mångfald och framhåller vikten av att eleverna ska ta del av varandras erfarenheter och därmed få kännedom om andra perspektiv än de egna.

2.2.3 Mångfald ur ett skolperspektiv

Inom skolan används mångfald oftast i samband med etnicitet. I styrdokumentet återfinns uttryck som den kulturella mångfalden och att den är viktigt på olika sätt. Men i skolkommissionens delbetänkande *"Krock eller möte"* (SOU 1996:143) vill man bredda innebörden av mångfald och inte bara fokusera på etnicitet. De menar, att kulturell mångfald inte ska ses som ett nytt fenomen utan att skillnader mellan könen, sociala klasser, generationer emellan, mellan människors olika livserfarenheter likväl är uttryck för den kulturella mångfalden. Även i vad som kan tyckas vara homogena klasser har var och en av eleverna en egen kulturell bakgrund.

I delbetänkandet (SOU 1996:143) beskrivs att ett vanligt sätt att arbeta med den kulturella mångfalden är genom att låta de elever med en annan kulturell bakgrund berätta om och beskriva den. Oftast handlar det då om mat, kläder, traditioner och sådant som ses som annorlunda än i Sverige. Men de menar att det inte räcker med att lyfta fram kulturella olikheter till beskådande, man måste också skapa möjligheter till gemensam handling. Ett exempel som beskrivs är en diskussion om kärlek mellan ett par tjejer med bakgrund i olika länder. De bådars röster får höras, men fokus är på kärlek och syftet är inte att lyfta upp kulturella skillnader i att tänka och se på kärlek.

Skolkommittén menar att det är lätt att sätta upp övergripande mål som att det är viktigt att ta vara på den kulturella mångfalden och att se den som en resurs, men att det också är viktigt att se upp med formuleringarna. De ställer frågor liknande: vem är resurs för vem? Och vad är det vi ska lära oss att leva med? Ofta är formuleringarna gjorda utifrån ett etnocentriskt perspektiv, vilket kan verka förtryckande för människor med annan bakgrund än majoriteten. Därför, menar de, är det viktigt att noggrant fundera över varje viktig skolfråga och försöka se den ur fler än bara majoritetens perspektiv. Skolans mål ska inte vara assimilation utan elever med annan bakgrund än svensk måste få utveckla en kultur på sina villkor, det finns ingen given "svensk kultur", då samhället förändras hela tiden. Skolans utbildning ska ge dem förutsättningar för att kunna ha inflytande som en delaktig samhällsmedborgare (SOU 1996:143).

2.3 Styrdokument

De styrdokument som reglerar skolans uppdrag omfattar internationella konventioner och deklARATIONER, lagar och förordningar, läroplaner och yrkesetiska principer för lärare. Därtill tillkommer ytterligare dokument såsom varje kommuns skolplan och skolornas lokala verksamhetsplaner. Tillsammans formulerar de riktlinjer och mål för skolornas verksamheter. Nedan följer utdrag ur dessa som på olika sätt berör mångfald.

2.3.1 Rätten till en likvärdig skola

En av grundtankarna i *FN:s konvention om barnets rättigheter*, som antogs 1989, är att barn har ett fullgott människovärde. Detta gäller inte bara gentemot andra grupper, utan även mellan barn – alla barn har lika värde. I artikel 2:1 uttrycks att rättigheterna skall gälla för alla barn "... oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt" (Utrikesdepartementet, 2006, s. 34). I artikel 28 erkänner konventionsstaterna rätten till en grundutbildning på grundval av lika möjligheter (s.46). Under artikel 29 uttrycks syftet med utbildningen som bland annat ska "förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningen" (s.47).

Salamancadeklarationen (Svenska Unescorådet, 2006) undertecknades 1994 i Salamanca, Spanien, och kom till för att säkerställa rätten till undervisning för alla. Deklarationen anger alla barns rätt till undervisning, att alla är unika, med olika egenskaper och behov och att utbildningen skall utformas och genomföras på ett sådant sätt att denna mångfald tillvaratas. Dessutom fastslås att ordinarie skolor med en integrationsinriktning är det effektivaste sättet att bekämpa diskriminerande attityder. Deklarationen riktar sig mot alla regeringar och internationella samfund, såsom FN med underavdelningar, det finns även en utarbetad handlingsram för att ge vägledning i undervisningsfrågor.

I handlingsramen för Salamancadeklarationen uttrycks att "... skolorna skall ge plats för alla barn, utan hänsyn till deras fysiska, intellektuella, sociala, emotionella, språkliga eller andra förutsättningar. Den skall omfatta handikappade såväl som andra barn, gatubarn och barnarbetare, barn från språkliga, etniska eller kulturella minoriteter samt barn från andra eftersatta eller marginaliserade områden eller befolkningsgrupper" (s. 16). Den sätter tryck på

skolorna att anpassa sin verksamhet så att den passar alla: ”Skolorna måste finna vägar när det gäller att med lyckat resultat ge undervisning åt alla barn ...” (s. 16). För att ytterligare understryka skolans ansvar: ”En pedagogik som utgår från barnets behov kan hjälpa till att undvika det resursslöseri och omintetgörande av förhoppningar som alldeles för ofta är en konsekvens av undermåliga undervisningsmetoder och strävan efter homogenitet i fråga om undervisning” (s.17).

I de internationella styrdokumenterna återfinns ganska starka uttryck för en skola för alla där ingen, oberoende av bakgrund ska utestängas och skolans ansvar påtalas. Barnkonventionen betraktas som bindande och ska införlivas i lagstiftningen, medan en deklaration har mer en politisk betydelse. På nationell nivå är det i första hand *Skollagen* som säkerställer rätten till en likvärdig utbildning för alla barn i hela landet. Alla ”... ska oavsett kön, geografiskt hemvist, sociala och ekonomiska förhållanden ha lika tillgång...” (Läraryrket, 2004, s. 55). Likvärdigheten ska utformas i överenskommelse med de grundläggande demokratiska värderingarna. Det uttrycks att skolan ska visa aktning för elevernas egenvärde och ska främja jämställdhet mellan könen och på ett aktivt sätt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden (s.55). Centralt är likvärdigheten och att särskilt stöd ska ges till de elever som behöver det. I *Grundskoleförordningen* finns föreskrifter om skolverksamheten utöver vad som regleras i skollagen. En beröringspunkt gentemot mångfaldsaspekten återfinns i 5 § och handlar om att särskilt stöd skall ges till elever med behov av specialpedagogiska insatser och att stödet i första hand ges ska ges inom elevens klass eller grupp (www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1994:1194. hämtat 9/5-09)

2.3.2 Skolans innehåll

I *Lpo 94* anges skolans uppdrag och värdegrund. Man kan läsa: ”Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet” (Läraryrket, 2004, s. 9). I skolans uppdrag ligger att främja förmåga till inlevelse och medmänsklighet. Skolan beskrivs som en social och kulturell mötesplats och har därmed ett ansvar för att detta efterlevs: ”Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald” (s. 9-10). ”Det internationella perspektivet innebär också att utveckla förståelse för den kulturella mångfalden inom landet” (s. 12).

Utbildningen skall vara likvärdig och normerna anges genom de nationella målen. Vägen dit regleras inte utan undervisningen skall anpassas efter varje elevs behov och förutsättningar med hänsyn till språk, erfarenheter, kunskaper och bakgrund ”Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla” (s. 10).

Återkommande formuleringar i värdegrunden handlar om respekt för individen, solidaritet och demokrati. Mångfald uttrycks i samband med kulturella aspekter men får en indirekt betydelse genom att skolan ses som en mötesplats med ansvar för främjandet av att stärka förmågan att leva och fungera i samhället. Vidare ska jämlikhet mellan könen och solidaritet med de svaga och utsatta främjas.

En av lärarnas uppgifter är att: ”klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för handlandet” (s. 14). En annan innebär att: ”samarbeta med hemmen i elevernas fostran och därvid klargöra skolans normer och regler som en grund för arbetet och för samarbete” (s.14). Läraren skall också se till att: ”alla elever oavsett kön,

och social och kulturell bakgrund får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll ...” (s.18). Ett par av elevernas kunskapsmål berör mångfald ur ett etniskt perspektiv: "...har kunskaper om de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia”(s.15) och: "...har utvecklat förståelse för andra kulturer” (s.15).

2.3.3 Yrkesetik

Sedan juni 2001 finns *Yrkesetiska principer för lärare* (Colnerud & Granlund, 2002). Principerna är resultatet av flera års diskussioner mellan de båda fackförbunden Lärarförbundet och Lärarnas riksförbund. De kan ses som en gemensam etisk kod som utgör riktlinjer som ställer krav på lärarnas förhållande till eleverna. De innehåller formuleringar omkring vad lärare förbinder sig till och handlar dels om att eleverna alltid ska bemötas med respekt för deras person och integritet, och att ”inte diskriminera någon med avseende på kön, sexuell identitet, etnisk, politisk och religiös tillhörighet eller social och kulturell bakgrund, inte heller p.g.a. förmåga eller prestation” (s. 206). Dels handlar de om lärares ansvar och professionalism och att förhålla sig till det uppdrag man som lärare genom skolan har.

Varje skola har sin komplexitet. Hur man förhåller sig till dessa styrdokument och hur undervisningen organiseras och genomförs är olika. Styrdokumentet tolkas i flera led och vilka mål och riktlinjer som blir de centrala är avhängigt den enskilda skolans kultur.

2.4 Studier kring mångfald

Mycket forskning som är gjord inom det valda problemområdet handlar om mångfald främst utifrån etnicitet, men de studier som jag har valt i den här uppsatsen har också beröringspunkter med mångfald i ett bredare perspektiv. Min ambition är att ha en öppen inställning till mångfald för att på så sätt kunna undersöka och lämna öppet för olika tolkningar.

Nihad Bunar som är docent i sociologi har i sin avhandling, *Skolan mitt i förorten*, (2001) studerat hur relationen mellan skola och samhälle påverkas av en neråtgående ekonomisk trend kombinerat med segregeringar. Studiens syfte var att analysera skolans roll i ett integrationsförsök av ett stigmatiserat och segregerat område. Studien utfördes på sex skolor i fyra olika förortsområden. Bunar använde sig av intervjuer med skolledare, lokala aktörer på skolan och olika skriftliga källor såsom lokala dokument, Statens Offentliga Utredningar, tidningsartiklar m.m.

Bunars insamlade material visade att samtliga skolor och områden hade någon form av strategier för att motarbeta negativa konsekvenser av boendesegregationen och spridning av en stigmatiserande bild. Bunar delar upp dessa strategier i praktik och retorik. Retoriken utgörs av policydokument och visioner och praktiken står för hur dessa omsätts i det dagliga arbetet. I strategin retorik delas olika uppgifter ut från centralt håll som har med integration att göra. Uppgifterna handlar kortfattat om att utbildningen ska hålla en hög nivå, ska bidra till ett bra självförtroende och att eleverna behandlas lika, att skolan ska vara en social och kulturell mötesplats och att den ska vara öppen mot närsamhället. Studien visade att skolorna mest är inriktade mot det första målet som handlar om den vardagliga undervisningen vilket Bunar menar är av stor vikt för eleverna - att rustas med en god utbildning och ett gott

självförtroende är viktigt för alla, men att det blir extra viktigt för elever som växer upp i ett område med hög arbetslöshet.

Bunar menar att skolan är en av samhällets viktigaste institutioner - en plats för politiska reformer och strävanden där eleverna fostras till samhällsliga medborgare, men att där samtidigt pågår en maktkamp om upprätthållandet av maktordningen mellan olika sociala grupper och intressen. Bunar skriver vidare att skolan, genom att återspegla samhällets förhållanden, också bidrar till att de reproduceras. Även om skolsystemet inte längre är segregering på liknande sätt som den gamla parallellskolan, så finns klyftorna mellan olika samhällsskikt och grupper kvar. Klyftorna reproduceras i den vardagliga praktiken genom lärarnas språkbruk, förväntningar och uppmuntran gentemot eleverna, tillsammans med elevernas bakgrund och skiftande stöttning hemifrån. Bunar skriver vidare att:

När det kulturellt sensitiva utbildningssystemet och det kulturella medborgarskapet förskjutit frågan om multikulturalism från invandrare till *alla* invånare, från integrations- och invandrapolitik till en angelägenhet för alla samhällsliga sfärer, från etnicitet till sociala rättvisefrågor, då kommer multikulturalism inte uppfattas som något "jobbigt", "stigmatiserande" och upphov till främlingsfientlighet (s. 269).

Även etnologen Ann Runfors (2003) kommer fram till att mångfald och mångkultur oftast ses i förhållande till svenska skolbarn. Hon återkommer flera gånger till det i sin avhandling *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar*. I den visar hon hur begreppet "invandrarbarn" användes som ett samlingsnamn för de barn som inte definierades som svenska. Men det användes inte för att sätta fokus på ursprung eller etnicitet, utan för att de var elever som behövde extra resurser för att på något sätt utjämna svårigheter och bli jämlika. Just genom att kategorin invandrare konstruerades på detta sätt gentemot de som svenskar definierade barnen, innebar det att en grupp elever blev avidentifierade och sammanförda just utifrån ursprung, men då ett ickesvenskt ursprung. Försök att utjämna olikheter och därigenom göra "invandrarbarn" jämlika bidrog till att göra deras bakgrund osynlig och att de gentemot normen framstod som defekta.

Johannes Lunneblad (2006) har i sin avhandling *Förskolan och mångfalden* gjort en studie på en förskola i ett multietniskt område. Syftet var att studera och analysera pedagogernas förhållande till barngruppens kulturella mångfald, hur ett mångkulturellt arbetssätt artikuleras och vilka identifikationsmöjligheter som ges/skapas. Studien innebar observationer, samtal med personal och intervjuer.

Sammanfattningsvis framkom att personalen hade svårt att se vad ett mångkulturellt arbetssätt kunde innebära. De målbeskrivningar som formulerades innebar t.ex. att ta vara på barnens olika kulturer och föra in dem i verksamheten, belysa barnens olikheter och skapa intresse och respekt för andra kulturer. Målsättningen skulle genomföras på ett "naturligt sätt" genom att infoga den kulturella mångfalden i redan vanligt förekommande aktiviteter såsom sånger och ramsor, firande av högtider och traditioner. När personalen pratade om vilka barn som representerade vilken kultur, blev det också svårigheter vid kategoriseringen av barnen, om det var språk eller etnicitet som skulle avgöra tillhörighet. Vissa barn hade föräldrar med bakgrund från olika länder och med någon av dem från Sverige osv.

Det visade sig problematiskt att inkludera den kulturella mångfalden i det vardagliga arbetet, då det kunde upplevas som något som till viss del låg utanför det ordinarie arbetet.

Pedagogerna fastnade i att det inte föll på plats på ett för dem naturligt sätt, de upplevde en brist på tid och andra mål prioriterades före. En annan orsak var att det fanns en oro utifrån en rättvise- och likhetsprincip, att barnen inte fick lika mycket uppmärksamhet om pedagogerna lärde sig ramsor på en del barns språk och inte andras. På grund av flera orsaker förändrades förståelsen av ett mångkulturellt arbetssätt från att ha handlat mest om sånger och ramsor från andra kulturer, till att istället innebära arbete med barnens hemkulturer. De menade att alla barnen, oavsett bakgrund, har en egen hemkultur. På detta sätt omfattades hela barngruppen och en ensidig fokusering på barnen med utländsk bakgrund kunde undvikas. Mångfalden framstod på detta sätt som gemensam genom att alla inkluderades. Det blev lika för alla.

Den förändring pedagogerna gjorde i sitt synsätt på ett mångkulturellt arbete bidrog till en förändring i hur den vardagliga praktiken tog sig uttryck. Fler och andra identifikationsmöjligheter för barnen tillkom, då mångfalden lyftes fram i andra sammanhang än som det annorlunda. Förskolan som en social och kulturell mötesplats har en viktig kultur- och identitetsskapande uppgift och studien visar att det inte är helt enkelt att omsätta läroplanens mål och riktlinjer i det dagliga arbetet. Lunneblad pekar på att förutsättningarna för detta inte bara beror på den enskilda förskolan och pedagogerna där, utan påverkas också av samhälleliga förhållanden, såsom den segregerade arbets- och bostadssituationen. Lunneblad ser även ett behov av vidare forskning som lyfter fram fler aspekter av mångfald än etnicitet, för att väcka ytterligare frågor som kan leda till en bredare förståelse.

3 Syfte och frågeställningar

3.1 Syfte

För att summera litteraturgenomgången i riktning mot studiens syfte så framstår mångfald som ett begrepp med många innebörder. Skolan ska vara en social och kulturell mötesplats som ska förbereda eleverna för ett föränderligt samhälle och att rektor har, genom decentraliseringen, en stor påverkan på den diskurs omkring mångfald som blir den rådande på skolan, vilket i sin tur påverkar skolverksamhetens utformning. Detta sammantaget leder fram till det preciserade syftet: att undersöka hur fyra skolors rektorer tolkar och formulerar sig kring begreppet mångfald och hur det kan tänkas påverka undervisningen.

3.2 Frågeställningar

- Vilken förståelse av begreppet mångfald kommunicerar rektor i relation till eleverna?
- Vilken förståelse av begreppet mångfald kommunicerar rektor i relation till personalfrågor?
- Vilken förståelse av begreppet mångfald kommunicerar rektor i relation till undervisningen?

4 Teorianknytning

Den här uppsatsens huvudsakliga syfte är att undersöka hur några skolledare kommunicerar kring mångfald. För att förstå innebörden av hur olika begrepp tolkas behövs det verktyg. Det behövs teorier att knyta an förståelsen till. För det första har jag använt mig av ett diskursanalytiskt perspektiv. Detta för att lättare förstå sammanhanget runtomkring tolkningen av begreppet mångfald och vilken betydelse det får i den vardagliga praktiken. För det andra har jag använt mig av Gunnar Bergs (2003) teori för att förstå skolan. Den kan hjälpa till att tydliggöra hur skolvardagen formas och är också ett redskap för att få fram vilka områden i skolarbetet som kan ses som utvecklingsområden.

4.1 Diskursanalys

Det finns olika teorier och perspektiv på diskursanalys. Jag har här främst utgått från Mats Börjessons, docent i sociologi, beskrivning av diskursanalys (2003). Han beskriver det som att göra någonting med sitt studieobjekt, att ge det ett sammanhang. Det är inte i första hand en beskrivning av någonting som det är eller som det ser ut, utan är istället ett försök att se och förstå hur detta någonting skapas, hur det blir till. I diskursen ges detta någonting ett sammanhang, och mening och förståelse kan skapas. I en diskursanalys ses någonting som ett fenomen, hur det uttrycks och hur kunde det ha sagts annorlunda. Det är det outtalade som är det intressanta. Utgångspunkten är ett konstruktivistiskt perspektiv där de stora sanningarna inte längre ses som självklara. Istället konstrueras verkligheten, varje fenomen, i sitt sammanhang utifrån någons perspektiv och försanthållande. Men fenomen är inte isolerade från sammanhang, utan först när de placeras i ett meningssammanhang, i en diskurs blir de levande. Dessa sammanhang kan sägas utgöra kategorier som vars innehåll får substans främst genom språket. Så fort man språkligt formulerar någonting påverkas det av hur vi uttrycker oss, vem som uttrycker sig, vilka metaforer som används, vilka tolkningar som görs. Därmed blir det också en konstruktion av verkligheten. Det blir en diskurs där innehållet och uttrycken också blir reglerade. En diskurs kan sägas vara: "en reglerad samtalsordning med institutionaliserade framställningsprocedurer (eller praktiker)" (Börjesson, 2003, s. 19). Men å andra sidan konstruerar diskurserna verkligheten genom detta reglerande. Diskursens ordning, berättelsens form bestäms av diskursen genom vad som får sägas och var tyngdpunkter läggs.

De los Reyes (2001) skriver om diskursanalys ur ett mångfaldsperspektiv. Hon menar att ju mer man kan bredda definitionen av mångfald desto lättare blir det att problematisera de dikotoma kategorier som vanligtvis ligger som grund i mångfaldsdiskursen. Hon menar att begrepp och definitioner är värdeladdade ord som inte bara beskriver verkligheten och ger namn åt fenomen, utan som också för med sig kodsyste och associationer och levererar därmed även en verklighetsuppfattning. Diskursen bildar med sitt innehåll av föreställningar, innebörder, påståenden etc. en tolkningsram och har i och med den också en normskapande funktion. Genom att anta ett diskursanalytiskt perspektiv kan mångfald som begrepp problematiseras och olika uppfattningar och föreställningar om mångfald synliggöras. Detta menar de los Reyes, kan öka den viktiga förståelsen för hur normer återskapas.

I en diskursanalys av mångfald i den här studien kan det vara konstruktivt att försöka bena upp de olika diskurserna kring begreppet och försöka titta närmare på vad som har bidragit till hur de har konstruerats.

4.2 Att förstå skolan

Som pedagog är man inte ensam. Man ingår i ett arbetslag, en skolenhet och därmed en skolkultur som är unik på varje skola. Genom den decentralisering skolan genomgått ges också större utrymme för lokala tolkningar av gällande styrdokument - från de internationella och nationella styrdokument, till kommunernas skolplan och vidare till den enskilda skolans verksamhets- och arbetsplaner. Hur man tolkar innebörden av de bärande begreppen får betydelse för hur man organiserar sin skolverksamhet, vilket då kan bli mycket olika (Ahlberg, 1999).

Gunnar Berg som är professor i pedagogik beskriver skolan både som en statlig institution och som en samhällelig inrättning, som kan anses ha olika uppdrag (2003). En del menar att skolan ska kvalificera eleverna gentemot näringslivets behov, andra menar att skolan ska fostra sina elever till demokratiska samhällsmedborgare (jmf Englund, 1994). Berg skriver vidare att det är sällan debatten handlar om den komplexitet som skolans verklighet utgör – att skolan förutom ovan nämnda, också ska sortera och förvara elever. Han menar att komplexiteten har sin grund i att staten ålägger skolan vissa uttalade uppdrag, medan samhället har andra, outtalade förväntningar och att dessa inte är sammanlänkade systematiskt. Den decentralisering som skett av skolan har inneburit att skolors verksamheter kan vara utformade på helt skilda sätt, men ändå stämma överrens med en del av både de explicita och implicita uppdragen. Det är i spänningsfältet mellan skolans yttre styrning och skolans inre ledning som vardagens skolpraktik utspelar sig. Detta spänningsfält kallar Berg (2003) för skolans frirum. Frirummets yttre gränser är de explicita och implicita uppdrag som getts av stat och samhälle, medan frirummets inre gränser utgörs av skolans lokala kultur som bland mycket annat påverkas av skolans ledning, skolans historia, traditioner och närmiljöfaktorer, men också de rådande värden och normer som finns. Frirummet medför således ett stort utrymme för skolorna

Den här modellen kan användas för att belysa och tydliggöra skolans arbete samtidigt som den också kan bli en modell inför kommande utvecklingsarbete genom att den synliggör delar av frirummet som ännu inte är utnyttjat. För att belysa och förhoppningsvis förtydliga frirumsmodellen utifrån mångfald kan ett exempel från Lpo94 användas. Det handlar om att i Lpo94 framhålls vikten av att kunna leva med och inse värdet av kulturell mångfald i det nuvarande föränderliga samhället (Läraryrket, 2004, s.9-10). Samtidigt är det vanligt förekommande i klasser med elever med skiftande kulturella bakgrunder (se Runfors, 2003; Lunneblad, 2006) att det blir det ”svenska” som står i fokus då det kan framstå för pedagogerna som det enda möjliga och ses som den minsta gemensamma nämnaren att utgå ifrån. Tittar man på den här situationen med en analys utifrån frirumsmodellen, så framstår det valda arbetssättet långt ifrån styrdokumentens intentioner, och ligger troligtvis mycket närmare skolans inre implicita ledning. Därmed framkommer att det är ett område med utvecklingsbehov. Genom sådana här analyser där man jämför en situation med de faktiska uppdragen och skolans vardagliga arbete tydliggörs på vilket sätt det är i linje med de explicita uppdragen eller om det ligger närmare skolans implicita ledning, eller någonstans däremellan.

Sett ur ett mångfaldsperspektiv är den här förklaringsmodellen användbar för att förstå vad och på vilket sätt skolan formar sin praktik. Genom den kan det bli tydligt hur ett begrepp kan förändras innan det omsätts i praktiken, mellan lärare och elev. En analys kan underlätta att medvetandegöra innebörd och konsekvenser av det egna arbetssättet och dess relation till uppdraget.

5 Metod

För att välja lämplig metod till datainsamling är det viktigt att utgå från syftet med undersökningen. Det är problemformuleringen som avgör vilken metod som är lämplig för insamlingen av data. Syftet med den här studien är att undersöka hur man på några skolor förhåller sig till mångfald. I det här fallet är det förståelsen av ett begrepp som är föremål för undersökningen och hur de utvalda skolorna omsätter den innebörd de ger mångfald i skolans vardagliga praktik. Ansatsen är att det inte finns någon "allena rådande" tolkning, utan att tolkningen är beroende av sitt sammanhang, sin historia och vem/vilka det är som definierar och hur de avgränsar fenomenet. För att kunna tillmötesgå syftet måste metoden lämna utrymme för dessa tolkningar.

5.1 Intervju

Ett kvalitativt synsätt innebär att tolka och förstå de resultat som kommer fram ur en studie. Det har utvecklats från de hermeneutiska och fenomenologiska inriktningarna inom de humanistiska vetenskaperna. Syftet är att försöka ta del av vardagliga erfarenheter och uppfattningar och låta de bidra till en större förståelse av det studerade. En vanlig metod i sammanhanget är kvalitativa öppna intervjuer. Till skillnad från t.ex. enkätundersökningar så kan svaren på frågorna i en öppen intervju tolkas, då de ger utrymme för personliga reflektioner från informanten. Hur svaren tolkas beror till stor del på den som utför arbetet, vilken förståelse och inställning den personen har till det studerade. En kritik mot den kvalitativa forskningen är just att den kan upplevas vara alltför subjektiv. Det viktiga är att inte se resultaten som allmängiltiga, utan att de medverkar till en större förståelse att ett visst fenomen (Stukat, 2005).

Mot den här bakgrunden föll valet på att använda en öppen, riktad intervju. Annika Lantz (2007), som är docent, leg. psykolog och leg. psykoterapeut, beskriver denna som lämplig då man är ute efter att ta reda på någons värderingar och uppfattningar kring ett visst fenomen. Den är deskriptiv för att den beskriver något och inte utgår från förväntade, redan antagna uppfattningar. Detta gör att den öppna riktade intervjun inte är förutbestämd, utan är öppen för andra, oväntade sätt att uppfatta fenomenet.

Hur en öppen riktad intervju kommer att bli beror till stor del på den intervjuades förmåga att lyssna in och följa upp intressanta spår som uppkommer. Det är också på så sätt som den intervjuande styr samtalsgången. Hur det utvecklas beror på hur intervjuaren uppfattar det som sägs och vilka värderingar som läggs in. Intervjuaren måste balansera mellan att styra intervjun i önskad riktning och samtidigt lämna utrymme till intervjupersonens tankar (Lantz, 2007).

För att få en mer omfattande och överrensstämmande bild av den faktiska verksamheten hade det även varit värdefullt med observationer. Stukat (2005) skriver om metodtriangulering som innebär att man på flera olika sätt samlar material för en så omfattande bild av studieobjektet som möjligt. I den här studien hade det varit intressant att genom observationer få en inblick hur det kring mångfald artikuleras tar sig uttryck i praktiken. Risken med intervjuer kan vara att det är en idealbild som uttrycks och att innebörden inte omsätts i det vardagliga arbetet. För att kunna få syn på handlingar och förhållningssätt, inbyggda strukturer eller annat som är

av vikt i förhållande till mångfald krävs mer observationer och dessutom kanske kompletterande intervjuer med pedagoger, än vad som ryms inom ramen för denna studie.

5.2 Urval

Rektor har en stor inverkan på hur verksamheten utformas och därför är dennes tolkning och uppfattning viktig. Min ambition var att få intervjuer med rektorer på fyra skolor, med olika elevsammansättning för att få syn på eventuella variationer i tolkningen av mångfaldsbegreppet. Urvalet av skolor är gjort utifrån en lista med kommunens alla grundskolor, både kommunala och fristående. Jag valde strategiskt utifrån dessa ett antal skolor som enligt min uppfattning kunde representera en variation i upptagningsområde, med avseende på socioekonomiska förhållanden, etnicitet och skolform. Jag skickade ut en förfrågan om intervju via e-brev till rektorer på ca 6-8 skolor vid tre olika tillfällen. Totalt fick jag positivt svar från sex rektorer som kunde tänka sig att ställa upp. Av dessa har jag genomfört intervjuer med fyra rektorer på skolor med skiftande karaktär på upptagningsområde. Närmare presentation av skolorna ges i avsnittet Resultat.

5.3 Genomförande

I det utskickade e-brevet presenterade jag kort mig själv, studiens syfte, hur lång tid intervjun förmodades ta, att jag kunde komma till skolan om det var mest lämpligt och att deltagande var frivilligt. Efter svar med intresse så bestämde vi tid och datum. Intervjuerna genomfördes på respektive skola, på rektors rum. Vid alla intervjutillfällena satt vi vid ett bord med flera stolar runtomkring. Innan intervjun startade frågade jag om de gav tillåtelse att intervjun spelades in. Samtliga rektorer godkände det. Jag fortsatte med att informera om syftet med studien och intervjuns innehåll och upplägg, hur jag skulle använda resultaten och att uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt. Jag informerade även igen om vem jag var, vilken kurs jag läste och namn på handledare och institution.

I intervjun använde jag mig av en intervjuplan som jag sammanställt utifrån studiens syfte och frågeställningar. Intervjuplanen hade de två frågeställningarna som huvudsakliga frågeområden och varje frågeområde hade flera underfrågor som stöd för att inte hamna för långt ifrån studiens syfte. Intervjun inleddes med att de fick berätta om sig och sin roll som rektor och lite om skolan och dess upptagningsområde. Sedan varvades frågor från båda områdena utefter vad som föll sig mest lämpligt. Alla frågorna behövde heller inte ställas, utan mycket framkom och besvarades under samtalsgången. Jag strävade efter att vara lyhörd och följa upp intressanta spår som uppkom genom det som informanterna pratade om.

Ibland förekom vissa störningsmoment såsom ringande telefon, dörrknackningar och i ett par fall något elevärende. Intervjuerna tog mellan 35 och 55 minuter att genomföra. Efteråt transkriberades intervjuerna ordagrant.

I resultatsammanställningen är svaren uppdelade i tre centrala frågeområden. Jag valde ut citat som kunde belysa väsentligt innehåll som motsvarar studiens frågeställningar och litteratur. Allt material är inte använt. Intervjuerna transkriberades ordagrant, men i de citat som syns i texten har jag inte tagit med ord som är vanliga i talspråk, men som i skriven text ger ett ”slarvigt” uttryck. Det kunde vara till exempel ord som - ju, då, va, liksom. Jag har varit noga med att bara utesluta sådana ord som inte förändrar betydelsen i sammanhanget.

Min ambition har varit att spegla källan (se Lantz, 2007) vilket är viktigt för studiens trovärdighet. I de textstycken där jag berättar om och sammanfattar svar har jag försökt använda informanternas egna ord, med undantag för de stycken där tolkningar eller hänvisningar till litteratur görs. Genom att använda de uttrycken är min förhoppning att möjligheterna ökar för informanterna att känna igen sig i texten.

5.4 Studiens giltighet

En kritik mot intervju som datainsamlingsmetod är att den är osäker då det inte går att vara säker på att det som sägs stämmer överens med det som faktiskt sker i verksamheten eller hur mycket intervjuaren påverkar svar och situation. För att den ska vara användbar ställs det vissa krav. De är att resultaten ska vara tillförlitliga (reliabilitet), de ska vara giltiga (validitet) och att slutsatserna ska kunna kritiskt granskas utav andra. När man gör intervjuer med ett litet antal personer kan man inte säga att resultaten är generaliserbara på större grupper, då det är det subjektiva som står i centrum. Validiteten får en annan, men inte mindre kravfylld, innebörd. Istället handlar giltigheten om huruvida resultaten speglar den intervjuade källan och hur de på ett allmängiltigt plan bidrar till en ökad förståelse av problemområdet (Lantz, 2007).

I en sådan här studie kan reliabiliteten sägas ha att göra med hur väl intervjun är genomförd. Det har med frågornas utformning att göra, men också med intervjusituationen och sammanställning och tolkning av resultatet. Kan frågorna misstolkas? Hur var dagsformen på intervjuaren och den intervjuade? Kan svaren feltolkas, hur säkra är de? Är svaren av deskriptiv eller normativ karaktär? Detta är aspekter att ta i beaktning med arbetet med intervjuens olika delar och i bedömningen av dess tillförlitlighet. I en kvalitativ studie där syftet är att undersöka någons uppfattning om ett visst fenomen kan reliabiliteten också ses i förhållande till situationen – Hur väl lyckas intervjuaren fånga upp det som sägs? Reliabiliteten ligger i detta fall nära validiteten huruvida intervjun mäter det som avsågs att mäta, stämmer det överens med studiens syfte? (Patel & Davidson, 2003).

I den här studien har jag genom litteraturstudier och min egen förförståelse av begreppet mångfald försökt formulera frågor för att få flera aspekter på mångfald belysta. Min intention var att förhålla mig neutral inför begreppet för att undvika att färga utfallet av svaren. Jag har försökt låta den intervjuades egna tankar komma fram och att hänga på de spår som framkommer i linje med studiens syfte och på så sätt öka chanserna till uppriktiga svar. Men då det handlar om tolkning och uppfattning av ett begrepp kan informanterna också ändra åsikt, både under och efter intervjun. Detta innebär att det inte kan garanteras att samma svar skulle erhållas om intervjun skulle genomföras på samma sätt igen. Intervjuerna var inspelade så jag kunde lyssna flera gånger för att vara säker på att jag hört och uppfattat rätt. De svar som informanterna gav är dock inte tänkta att ses som några allmängiltiga sanningar, utan behandlas som det de är - enskilda rektorers tolkning och uppfattning av mångfald. Av denna anledning kan inte heller studiens slutsatser generaliseras i ett större sammanhang. Resultaten får istället ses som ett bidrag till en större förståelse i frågan om hur mångfald kan ses och artikuleras.

5.5 Etik

I undersökningen har jag förhållit mig till de etiska principer som Stukat (2005) beskriver. Det är för det första informationskravet. I förfrågan jag skickade ut fanns en kortfattad beskrivning av mig och syftet med studien. När vi sedan träffades informerade jag före intervjun startade mer ingående om att det var frivilligt, vem jag var, vilken kurs, institution, handledare osv. Då beskrev jag också studiens upplägg och hur resultaten skulle användas. För det andra är det samtyckeskravet, vilket innebär att den intervjuade har rätt att avbryta sin medverkan i studien när som helst. För det tredje är det konfidentialitetskravet. De intervjuade fick dels information om att jag inte kommer att röja namn, varken på dem, skola eller kommun och område. Fingerade namn kommer att användas och vissa uppgifter att utelämnas om de inte har betydelse för resultatet, men kan medföra en risk för identifikation. Dels om att inspelningen kommer att förvaras så att ingen utomstående kommer åt den. De får också möjlighet att ta del av det färdiga resultatet. För det fjärde och sista är det nyttjandekravet som innebär att det insamlade materialet endast kommer att användas i den här studien.

6 Resultat

6.1 Presentation av skolorna

Nedan följer en presentation av skolorna och dess upptagningsområde. Namnen är fingerade och vissa uppgifter som inte har någon avgörande betydelse kan vara ändrade med hänsyn till att skola och identitet inte ska kunna röjas. Alla skolor ligger i olika delar av ytterkanterna inom en och samma kommun. I de fall där ett citat innehåller namn på kommunen eller del av kommunen är det markerat med xxx.

6.1.1 Aspskolan

Skolan, som är en F-5 skola, ligger lantligt belägen. Huvudbyggnaden är nybyggd sedan några år tillbaka, men lite utanför skolgården finns den gamla skolbyggnaden kvar som fungerar som förskola. På skolan går ca 170 elever. I åk 4 kommer elever från en närbelägen skola som endast har undervisning upp till åk 3. I åk 6 flyttas eleverna till ytterligare en skola. Upptagningsområdet är bebyggt med småhus och villor och majoriteten av eleverna har svensk bakgrund. Personalen, ca 20 pedagoger och servicepersonal, arbetar tillsammans i ett stort arbetslag. Rektor har varit verksam ca 1,5 år och har en bakgrund som lärare.

6.1.2 Björkskolan

Björkskolan, som ligger centralt i det aktuella området i kommunen, har årskurserna 6-9 och har drygt 400 elever. Skolan består av ett antal mindre enheter samlade kring en skolgård. Eleverna samlas upp från tre olika skolor. Skolan är uppdelad i fyra enheter med tillhörande arbetslag. På skolan finns en enhet som specifikt arbetar med elever i behov av särskilt stöd och en särskild undervisningsgrupp. Enligt hemsidan har skolan två profileringsklasser och är öppna för fler vid efterfrågan. Upptagningsområdet består av hyreslägenheter, bostadsrättslägenheter och radhus. Ca 25-30 % av eleverna har annan bakgrund än svensk. Rektor har en bakgrund som lärare i många år och har haft nuvarande rektorsuppdrag i 6 år.

6.1.3 Cederskolan

Skolan ligger insprängt i ett bostadsområde och har ca 430 elever från förskoleklass till åk 6 och en särskoleklass. Det arbetar ca 70 pedagoger på skolan. Eleverna kommer från närområdet, förutom några undantag för elever som kommer från en annan del av kommunen. Upptagningsområdet är bebyggt med hyreslägenheter. Nästan alla elever har annat modersmål än svenska. Cederskolans rektor har en bakgrund bl.a. som biträdande rektor och har varit verksam som rektor på skolan i ca 9 år.

6.1.4 Ekskolan

Ekskolan ligger i ett bostadsområde med omkringliggande villor. Det är en F-5 skola med ca 300 elever. Personalen arbetar i arbetslag.

Rektor på skolan har en bakgrund som både lärare och rektor på andra skolor och har varit på nuvarande tjänst ca 1 år.

6.2 Disposition av resultatet

Den här studiens syfte är att undersöka hur 4 olika skolledare tolkar begreppet mångfald och hur de förstår begreppet i relation till elever, personal och undervisning. Vid analys av intervju svaren så framträder olika sätt att se och förhålla sig till begreppet mångfald. Jag har delat upp resultaten i tre områden – elevsammansättning, personalfrågor och undervisning och redovisar under respektive rubrik hur rektorerna pratar om dessa. Det är utifrån dessa områden det kan vara intressant att se i vilken kontext diskurserna om mångfald re/produceras.

6.3 Rektors tal om mångfald och elevsammansättning

I intervjuerna talade rektor om skolans elevsammansättning och förståelse av mångfald på huvudsakligen tre olika sätt. Det var utifrån mångfald som olikhet, som etnicitet och som jämlikhet. Jämlikhet inte så mycket en könsaspekt, utan mer ur synvinkeln att alla är lika och att alla har lika värde.

6.3.1 ..utifrån ett olikhetsperspektiv

När rektorerna pratade om en idealbild, om hur det borde vara och vart arbetet borde sträva, så handlade det ofta om olikheter, variation och om acceptans och respekt för de olika livsstilar som kan och ska finnas.

På Aspskolan strävade rektor mot heterogenitet i elevsammansättningen. Hon berättade att hon tidigare löst upp en särskild undervisningsgrupp som fanns för att hon upplevde att det stred mot den värdegrund skolan ska arbeta efter. Hon menar att hon som rektor har en viktig roll att visa på mångfald, att barn och föräldrar får vara olika och att de behöver mötas utifrån sina erfarenheter och förutsättningar. Rektor hänvisar till skolans ålder och att föreställningar om hur och vad skolan ska vara lever kvar:

Det finns lite grand av det där tänket kvar att det var bättre förr. Det har vart lite, alla förändringar känns väldigt svåra, det finns lite grand av det, att man tycker att det är jobbigt med alla förändringar och jobbigt att ta in alla dessa barn som har olika behov. Förr så hade man ju specialgrupper för dem och det tyckte man att då kunde man hantera sin klass lättare. Nu kräver det ju mer av läraren att kunna se till en mångfald.

Björkskolans rektor hänvisar mångfald till den blandning av allt som finns runtomkring och som ska mötas av acceptans:

Ganska bokstavligt egentligen, det är en salig blandning av allting, i stort sett att det då finns ett utrymme och tolerans att den här blandningen finns, ja det ska finnas acceptans av diverse yttringar då. För mig är mångfald inte nödvändigtvis etniskt begrepp utan det kan vara allting då.

Rektor förtydligar också *allting* genom att relatera till diskussioner kring genus och olika livsstilsdiskussioner. Rektor menar att det ska finnas acceptans för de *väldigt många variationer* som finns i vårt sätt att leva

Cederskolans rektor menar att mångfald kan definieras på olika sätt, men att han själv ser det som den naturliga variationen i samhället. Han reflekterar inte så mycket över mångfaldsfrågor i vardagen, olikheter är självklart och berättar att alla skolans elever har annat modersmål än svenska och har en stor variation vad det gäller skolerfarenheter. Han tycker också att arbetet med att inkludera särskolan har gått över förväntan:

Då kommer ju mycket det med mångfald ur det här perspektivet kring funktionshinder.

Man möter såpass mycket nytt här hela tiden, så man får hela tiden ompröva sig själv många gånger med de uppfattningar man har. Men det är en trivsamt miljö att jobba i. /.../men med mångfalden är det nånting som stimulerar då, som finns här. Det gör det mycket mer spännande.

Detta sätt att prata om elevsammansättningen tyder på att rektorerna ovan har en uppfattning utifrån mångfald som olikhet. Svaren handlade om deras strävan och hur det borde vara. På Cederskolan beskrivs integreringsarbetet med särskolan som lyckat. Ett olikhetsperspektiv erbjuder fler positioner för eleverna och tillåter uppfattningar att förändras (de los Reyes, 2001).

6.3.2 ..ur ett etniskt perspektiv

När vi i intervjun lämnade området angående innebörden om mångfald och pratade om hur de såg på den faktiska elevsammansättningen på skolorna, kom istället rektorerna att prata om mångfald som etnicitet. Mångfalden avgjordes av ifall ett flertal av eleverna hade en annan kulturell bakgrund än svensk.

Rektorn på Aspskolan, som har en lärarbakgrund i en skola med stor kulturell och religiös mångfald, ser skolan som homogen:

Här är det en väldigt homogen kultur där olikhet, där man inte är riktigt van vid att hantera olikhet utan det är mer den traditionella skolan så som varit länge tillbaka i tiden. /.../ Det finns en del adopterade barn, en del blandfamiljer där en familj eller pappa eller mamma har utländskt påbrå. Men det är väldigt etablerade, finns det någon invandrarfamilj så är de väldigt etablerade som bor här. Jag skulle inte säga att det området kännetecknas av mångfald.

I citatet beskriver rektor Aspskolan som homogen och påpekar att det finns en ovana på skolan att hantera olikheter. Hon menar att orsaken ligger i skolans historia. Att det är en traditionell skola som funnits länge men att det på grund av att det flyttar in nya familjer börjar det bli lite annorlunda.

På Björkskolan pratar rektor om elevgruppen som heterogen utifrån elevernas blandade etniska bakgrunder:

Ja i och med att vi har den här heterogena elevgruppen så kan man ju säga det, det är ett högst levande inslag så att säga, att det eleverna kommer ifrån eller ja har en bakgrund som, är väldigt varierad. /.../ men det är ju inte nåt som utmärker vårt sätt att arbeta på nåt sätt.

Björkskolans rektor skiljer i sitt tal på elevgruppens sammansättning och undervisningen. Han menar att de på Björkskolan har ett enhetligt arbetssätt, eleverna ses som lika och de jobbar med alla på ett liknande sätt.

Rektor tycker att området xxx kännetecknas av en tydlig integration och att elevernas härkomst inte har så stor betydelse, varken för personal eller för elever. Rektor berättade också att eleverna på Björkskolan representerade kommunens alla invånare, i mindre skala:

Det finns från stort sett alla de invandrargrupper som har kommit då, dom finns i xxx. Sen är det också i regel inte nyanlända som är här, utan de allra flesta är födda i Sverige då. Men deras föräldrar är då inflyttade. En, två stycken om året kommer direkt, men det är mest... men i allmänhet är man fast etablerad när man kommer till xxx.

En liknelse mellan Aspskolan och Björkskolan är att formuleringen väl etablerade invandrarfamiljer används om vissa. Vilket kan tolkas som familjer som blivit antingen assimilerade eller accepterade.

När det gäller mångfalden i Ekskolans elevsammansättning pratar rektorn om barn som skiljer sig från mängden, som har en annan bakgrund än svensk, men som inte blir retade:

Det som vi har i nästan varje klass, så har vi något barn som har annan hårfärg eller adopterat oftast då. Det barnet blir helt naturligt, det finns ingen som ser att hon eller han blir retade eller så för det.

Rektor berättar att hon funderat på varför de barnen blir accepterade och tror att det beror på att de har följts åt sedan förskolan och att barnen inte lägger märke till att de *"ser annorlunda ut"*.

Efter årskurs 5 flyttar barnen från Ekskolan till skola Y som ligger i *"ett invandrartätt område"*. Ca 20 % av barnen går då istället över till en friskola. Rektor har frågat föräldrarna om vad som ligger bakom valet och en orsak som framkommer är att de väljer en skola som ses som mer studieinriktad. Rektor menar att det finns en underliggande mening hos föräldrarna av att det beror på *"att man vill slippa invandrabarnen"*. Rektor har frågat om det är något på Ekskolan som kan göras annorlunda, men föräldrarna känner sig väldigt nöjda med skolgången där. Rektor tycker att det här är något som är viktigt att arbeta med då fördomar och förutfattade meningar förs över på barnen och är svåra att arbeta bort, än mer hos föräldrarna.

Utifrån ett etnicitetsperspektiv tyder detta på en homogen elevsammansättning på Ekskolan som också speglar upptagningsområdet. Det finns uppfattningar om friskolor som mer studieinriktade än den *"invandrartäta"* skolan. Detta kan ses som skapandet av *"de andra"* som en svårupplöst kategori. Rektor tar också upp bostadssegregationen som en faktor som försvårar möten i skolan. Hon berättar om ett påbörjat samarbete med skola Y, som riktar sig mot både barnen och deras föräldrar, för att motarbeta dessa tendenser att välja annan skola.

6.3.3 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kommunicerar rektor sin förståelse av mångfald i relation till elevsammansättningen utifrån olika perspektiv. När rektorerna talade utifrån mångfald som olikhet handlade det främst om en strävan, om en idealbild kring mångfald med olikheter som

etnicitet, livsstilar, funktionshinder, åsikter m.m. När det handlade om den faktiska elevsammansättningen på respektive skola, så talade rektorerna främst om mångfald ur ett etniskt perspektiv. Med undantag av Cederskolan som även kring eleverna hade ett olikhetsperspektiv som också inkluderade elever med funktionshinder. Även Aspskolans rektor lade till elever med funktionshinder eller i behov av stöd på något sätt, efter hand.

6.4 Rektors tal om mångfald och personalfrågor

När rektor talar om frågor omkring personal ur ett mångfaldsperspektiv så framträder mångfald som olikhet som det dominerande på två av skolorna. På de andra två talar rektor ur ett etniskt perspektiv. Det kan handla om frågor om personalens inställning till mångfaldsarbete eller om sammansättningen av personalgruppen.

6.4.1 .. som olikhet

Rektorn på Aspskolan pratade om olikheter som en tillgång oavsett om det handlade om kultur, religion, kön, sexuell läggning eller ålder. Eftersom rektorn upplevde elevgruppen homogen, strävade hon efter att rekrytera personal med skiftande bakgrund och erfarenheter. Hon nämnde som exempel att de försöker få en jämn fördelning mellan kön och ålder och att de hade någon anställd från Iran och att någon av personalen var homosexuell:

På det sättet är det ju tycker jag, en tillgång att vi, att personalen är olika. Så kan det vara en tillgång för barnen att de får se en olikhet. På vår skola är det okey att jobba även om man [en tjej, förf. anm.] ser ut mer som en kille och det är okey att jobba här om man har ett utländskt påbrå och bryter ganska mycket. /.../ Så här får vi liksom tänka på hur tillför vi mer utav mångkulturalitet eller det jag tänker på mer är ju funktionshinder.

Rektor pratar också om vikten att hon som rektor visar på att alla är viktiga för helheten, att uppmuntra att olika uppfattningar förs fram. Hon försöker vara noga med att inte bara lyssna till de som säger det hon vill höra, utan även tar till sig motstridiga åsikter. Genom försöket med denna öppna hållning till olikheter, hoppas hon att pedagogerna i sin tur tar med sig det i undervisningen med barnen. Rektorn berättar om ett arbete med olika handlingsplaner som påbörjats. Verksamheten är kartlagd och olika planer har börjat skrivas, till exempel en genusplan, plan runt arbetsmiljön och likabehandlingsplan.

Rektor på Cederskolan har också en syn på mångfald hos personalen utifrån generella olikheter:

...oavsett om det är pedagogisk verksamhet eller ej mår man bäst uppblandade, både kön, etnicitet och ålder så att säga. Också att blandade arbetslag, blandade personalgrupper är mycket mer stimulerande och effektiva tror jag också än vad uppdelade är. Det är också en sak som talar för mångfald.

Han tycker att hans synsätt är ganska förankrat hos personalen:

Ja, det är det. Vi har ju försökt i olika sammanhang att lyfta fram eller jobba med värdegrundsfrågor men vi kanske inte sätter den där tydliga rubriken på det. /.../ Det känns ganska förankrat speciellt med det här kring särskola. Det har inte varit några

problem med att förankra det, det handlar mer om arbetsbelastning, att vissa barn kräver mer. Det är inte utifrån att man har bristande svenska, och att man har funktionshinder eller har annorlunda kulturell bakgrund. Det handlar om att ibland är vissa barn väldigt jobbiga att arbeta med.

Rektor på Cederskolan hänvisar till värdegrunden i Lpo94 och menar att den är tydlig och lyfter mångfaldsperspektivet ur flera variabler som t.ex. etnicitet, religion, ålder, kön - ingen ska diskrimineras. Han menar att detta har personalen förhoppningsvis med sig hela tiden då det är vägledande för arbetet i skolan, men också som ett budskap att sprida till elever och föräldrar. Han nämner också att de arbetar efter en jämställdhetsplan och kommunens mångfaldsplan, men att de målen kan vara svåra att nå i brist på tillgång på personal med rätt utbildning.

6.4.2 ..ur ett etnicitetsperspektiv

Bland personalen på Björkskolan är synen på mångfald blandad, enligt rektor. Rektor pratar utifrån ett etnicitetsperspektiv och tror inte det har så stor betydelse för personalen varifrån någon kommer:

Mycket varierande tror jag. /.../ Jag tror inte att man tänker så mycket på det, var eleverna kommer ifrån eller vad de har för bakgrund. Det är ganska naturligt att det finns en väldig blandning i alla elevgrupper då.

Tre av rektorerna pratade om den mångfaldsplan som finns i kommunen. Där står att vid rekrytering så ska mångfald eftersträvas. Det som rektorerna framhåller är att det finns en brist på personal med rätt utbildning, främst när det gäller män och personer med annan etnisk bakgrund än svensk. Men det finns en dubbelhet angående språkkunskaper hos personal med annat modersmål än svenska. Ekskolans rektor berättade om en kvinna som sökte lärartjänst och hade de rätta meriterna men hade en brytning som gjorde att det var svårt att förstå vad hon sa. Rektor fick avböja, då hon kände att hon inte kunde stå för beslutet att anställa henne inför barnen och deras föräldrar. Cederskolans rektor lyfter det från ett annat håll. Föräldrarna där vill att personalen har en svensk bakgrund då det är viktigt för dem att barnen lär sig svenska bra. En aspekt, menar rektor, är också att barnen lever ganska isolerat och att personalen i skolan i stort sett är de enda svenska som de träffar.

6.4.3 Sammanfattning

Kring personalfrågor kommunicerar rektor sin förståelse av mångfald utifrån en olikhetsdiskurs, som tycks stå för en strävan efter en blandad sammansättning i personalgruppen och utifrån en etnicitetsdiskurs. I det etniska perspektivet handlade det om att rekrytera personal med annan bakgrund än svensk. Svårigheter kunde uppstå då tillgången på utbildad personal är begränsad.

6.5 Rektors tal om mångfald och undervisning

Hur rektorerna pratade om undervisningen skiljer sig mer mellan skolorna. Då var det tre olika sätt att se på mångfald i undervisningen som framträdde. Ingen av skolorna hade specifika mål omkring mångfaldsarbete, utan hänvisade i några fall till värdegrunden i Lpo94, likabehandlingsplan och liknande och kommunens egna mångfaldsplan.

6.5.1 ..ur ett olikhetsperspektiv

Aspskolans rektor pratade om att individualisera undervisningen utefter elevernas behov och förutsättningar, efter hur de fungerade och vilken lärstil de hade. Hon berättade att personalen sedan tidigare hade med sig detta kring att eleverna kunde ha olika sätt att lära sig på, men att undervisningen ändå bedrevs mest som klassrumsundervisning. Rektor tycker att det påbörjade arbetet med de olika planerna har, genom de medföljande diskussionerna, lett till att personalen ser att barnens olikheter är något att ta vara på. Arbetet med individualiserad undervisning har ökat:

Med differentierad undervisning så känner jag att det har funnits några enstaka lärare som har jobbat med att de har individualiserat. Men i det stora hela så har man jobbat väldigt mycket med klassrumsundervisning som har varit lika för alla. Och där tycker jag att det successivt också börjar ske en förändring.

På Cederskolan menar rektor att individualiserad undervisning är påtagligt då det är en stor variation på elevernas skolbakgrund och förutsättningar och hänvisar också till Lpo94. I all undervisning går ett Svenska 2 perspektiv igen. Rektor beskriver det som att lärarna utgår ifrån elevernas förförståelse och försöker skapa tillfällen till samtal och interaktion. Detta är något skolan har satsat på och de flesta lärare har fått fortbildning i Svenska som andraspråk. Även om detta perspektiv handlar om olika kunskaper och erfarenheter på grund av deras olika etniska bakgrunder kan ändå rektors sätt att prata härledas mer till en olikhetsdiskurs än en diskurs utifrån etnicitet då han pratar om elevernas olikheter och att det är de som undervisningen måste och ska utgå från.

Det är också i rektors tal om mångfald utifrån en bredare definition som talet om en skola för alla aktualiseras. Svaren har liknande formuleringar om att det är en skola som ger alla elever möjligheter att utvecklas utifrån sina förutsättningar. Etnicitet nämns inte i det här sammanhanget. Detta kan till viss del förstås utifrån begreppets historik. Det infördes för att skapa en gemensam skola där eleverna kategoriserades och delades upp i olika grupper efter funktionshinder, sociala problem, bakgrund eller andra svårigheter. Man ansåg att det var det bästa för alla elever – de som sågs som normala skulle skonas och skyddas och de som skulle flyttas kunde undervisas efter på deras nivå (Hjörne & Säljö, 2008).

6.5.2 .. ur ett etnicitetsperspektiv

Ekskolans rektor berättar om Livskunskap som ett skolämne där ett mångfaldsarbete ingår. Det innehåller hur man betar sig mot varandra, vad som är acceptabelt, vad man kan säga och inte. En del av personalen går också en utbildning i Social Emotionell Träning, också kallad SET.

Och som jag sa eftersom vårt samhälle består av en mångfald så är det självklart att våra barn och ungdomar måste se det. De ska inte vara skyddade, vi ska ju arbeta, skolan arbetar ju för att man ska bli goda samhällsmedborgare rent krasst det är slutmålet.

Rektor på Ekskolan talar här om att barnen på skolan behöver få träffa och umgås med barn från andra kulturer. Hon berättar om ett projekt tillsammans med en klass från en skola med stor kulturell mångfald. Klasserna har träffats och gjort utflykter tillsammans. Träffarna föregicks av kontakter via e-post och har varit lyckade och uppskattade av både elever och personal. Rektor menar att sådana här projekt är viktiga för att barnen ska lära känna barn med andra sätt att leva och tänka. Personalgruppen består av en kulturellt homogen grupp.

6.5.3 .. och jämlikhet

Björkskolans rektor beskriver de identitetsproblem som skolan haft - från att skolan byggdes på 60-talet till att bli nuvarande skola med en elevgrupp där 25 – 30 % av eleverna har annan bakgrund än svensk, vilket speglar sammansättningen av kommunens befolkning i stort. Han pratar om att de försöker se lika på eleverna och att undervisningen inte ska karaktäriseras av mångfald. Rektor tror inte det finns explicit uttryckta mål att elevernas olikheter ska tas vara på, men tror att lärarna i samhällsorienteringsämnen ser elevernas olika härkomst som positivt och försöker utnyttja det i undervisningen. Rektor kan se möjligheter även i andra ämnen t.ex. hemkunskap, musik och slöjd. Det görs inte så mycket i nuläget och rektor uttrycker:

Jag kan tänka mig att det är enklare om man har en mer homogen grupp som man lyfter fram så att säga då med annan bakgrund, än som vi har det - utsmetat och insprängt överallt. Men ändå så skulle man kunna jobba mer så tror jag, om inte annat så för att göra det lite roligare för alla.

När det kommer till frågor om hur undervisningen läggs upp på skolan framhålls ett jämlikhetsperspektiv – att eleverna ska ses som lika och att bakgrund och erfarenheter inte är det avgörande. Rektor påpekar att ett behov av individualiserad undervisning inte har med annan kulturell bakgrund att göra. Han berättar att det inte förekommer differentierad eller individualiserad undervisning i någon större utsträckning:

Det är ett spår att tänka ut en uppsättning material som du förbereder. Om du tänker att du ska hitta rätt nivå för alla de 30 eleverna, så får du 30 parallella spår som du ska göra då. Där har du ju ytterligheterna och det gäller ju, att ja hitta nån form av praktisk fungerande kompromiss, blir det ju egentligen. Vilket jag tror att oftast ser ut som att man har en huvudnivå då, ett huvudspår för de flesta och så har man ett eller två sidospår för de eleverna som kanske behöver nån form av annat.

En tolkning, utifrån rektors beskrivning, är att det finns en osäkerhet till att anpassa undervisningen efter olikheter. I Lunneblads (2006) studie på förskolan beskrivs liknande svårigheter att veta hur ett mångkulturellt arbetssätt skulle kunna se ut. Pedagogerna förväntade sig att kunna föra in mångfalden på ett naturligt sätt genom redan etablerade rutiner som till exempel sänger och ramsor. Även Björkskolans rektor uttryckte liknande tankar, men istället genom skolämnena hemkunskap, musik och slöjd och hans tankar kring jämlikhet i undervisningen liknande förskolläraarnas oro över att vissa barn skulle få mer uppmärksamhet än andra. Faran här är, liksom Runfors (2003) skriver, om olikheter jämnas ut för jämlikhetens skull så riskerar elevernas bakgrund och eventuella svårigheter att osynliggöras.

6.5.4 Sammanfattning

I undervisningsfrågor kommunicerar rektorerna sin förståelse av mångfald i relation till undervisningen på olika sätt. Rektor på Aspskolan strävar efter individualiserad undervisning och på Cederskolan är det en självklarhet då eleverna har så olika förkunskaper och skolbakgrunder. På Björkskolan talar rektor om undervisningen som jämlik och försöker jämna ut skillnaderna mellan eleverna och ge lika undervisning till alla. På Ekskolan talar rektor om undervisningen utifrån etnicitet, om att eleverna ska få träffa barn med annan kulturell bakgrund än svensk. Detta resultat tyder på att av dessa fyra rektorer så skiljer sig synen på individualiserad undervisning mellan de rektorer som har erfarenhet i skolor med stor kulturell mångfald och de rektorer som har sin mesta erfarenheter i skolor med mindre kulturell mångfald.

6.6 Sammanfattning av resultat

Rektorerna kommunicerade sin förståelse av mångfald i relation till elevsammansättningen på två sätt. Dels utifrån en idealbild kring mångfald med olikheter som etnicitet, livsstilar, funktionshinder, åsikter m.m. Men när rektorerna talade om den faktiska elevsammansättningen på respektive skola fanns en förståelse av mångfald främst som etnicitet. Cederskolan och Aspskolan även inkluderade även elever med funktionshinder.

Relaterat till personalfrågor kommunicerar två av rektorerna sin förståelse av mångfald som en strävan efter en blandad sammansättning i personalgruppen, med avseende på kön, ålder, etnicitet m.m. De andra rektorerna såg mångfald i detta sammanhang mer som en strävan efter en etniskt blandad personal, men hade inte så mycket tankar omkring det. Ingen av rektorerna talade om personal med funktionshinder.

I undervisningsfrågor kommunicerar rektorerna sin förståelse av mångfald i relation till undervisningen på olika sätt. Rektor på Aspskolan strävar efter individualiserad undervisning och på Cederskolan är det en självklarhet då eleverna har så olika förkunskaper och skolbakgrunder. På Björkskolan talar rektor om att jämna ut skillnaderna mellan eleverna och ge lika undervisning till alla. På Ekskolan talar rektor om att eleverna ska få träffa barn med annan kulturell bakgrund än svensk. De rektorer som har erfarenhet i skolor med stor kulturell mångfald verkar vara mer benägna att sträva efter individualiserad undervisning än de rektorerna.

6.7 Diskurser

Avsikten med studien har varit att undersöka hur 4 olika skolledare förstår och kommunicerar begreppet mångfald. Vid analys av intervju svaren så framträder olika sätt att tolka och förhålla sig till begreppet, vilket kan ses som olika diskurser kring mångfald. De mest förekommande utifrån rektorernas tal kan ses som:

- Mångfald som olikheter
- Mångfald som etnicitet
- Mångfald som jämlikhet/genus

Vilken diskurs som är aktuell beror bland annat på vilka frågor man tittar på. Olikhetsdiskursen dominerade i rektorernas tal omkring en idealbild av elevsammansättning där alla olikheter ska få plats och respekteras. Det förekom också tal utifrån denna i relation till personalfrågor och undervisning, främst hos två av skolorna. Etnicitetsdiskursen framträder i rektorernas tal om elevsammansättning, personalsammansättning och på en skola i ett undervisningsperspektiv. När det gäller jämlikhetsdiskursen så pratade två av rektorerna utifrån den i förhållande till elever, att alla är lika och har samma värde. En av de rektorerna anslöt sig till den även i ett undervisningsperspektiv.

Dessa diskurser kan härledas till de los Reyes (2001) diskussion om olika diskurser kring mångfald. Hon menar att diskurserna ofta har sin grund i dikotoma uppfattningar som skapar ordning genom att polarisera och exkludera och kan, istället för att spegla verkligheten, sägas vara ett uttryck för detta sätt att tänka. Diskursen om etnicitet skulle på så sätt vara en diskurs om "de andra", de som har andra kulturella erfarenheter än de "svenska"². Diskursen om genus kan ses främst botten i ojämna maktrelationer mellan kvinnor/flickor och män/pojkar. I diskursen utifrån olikhet kan allt ingå, "att bejaka naturliga variationer", som en av rektorerna uttryckte sig. De los Reyes (2001) anser att ett helhetsgrepp där många kategorier ingår, tillåter människor att växla mellan dessa. Fokuseringen behöver inte ligga på kategoriseringarna och jämförelser dem emellan, utan ett breddat begrepp möjliggör istället för att titta på de processer som ger olikheterna innebörd.

Samtliga rektorer tror att synen på mångfald till viss del beror på den kontext skolan ingår i, vilket också bekräftas genom deras tal om elevsammansättning, upptagningsområde, personal och undervisning i relation till skolans uppdrag. Det framkommer i studien att det har betydelse för och påverkar verksamheten. Enligt Bergs (2003) teori om skolan utspelar sig skolans komplexa verklighet i spänningsfältet mellan de explicita och implicita uppdragen där de sistnämnda i detta sammanhang förstås som förväntningar, traditioner, erfarenheter – vad "som sitter i väggarna".

² Jag satte svenska inom citationstecken p.g.a. att det är svårt att avgränsa vad som räknas som det "svenska" då samhället med dess värden och traditioner skapas och omformas hela tiden.

7 Diskussion

Diskussionen inleds med en reflektion över metod och tillvägagångssätt. I resultatdiskussionen diskuteras resultaten i förhållande till den valda litteraturen och avslutas med en diskussion av mångfald som begrepp. Sedan följer slutsatser och en reflektion över studiens pedagogiska konsekvenser.

7.1 Reflektion över metod och tillvägagångssätt

Den här studien har handlat om hur 4 skolledare förstår och kommunicerar kring mångfald. Studien bygger på intervjuer med en öppen, riktad utformning för att lämna utrymme till rektorernas tolkningar och tankar. De svar, tankar och funderingar som kom fram under intervjuerna har varit tillräckliga för att studiens frågeställningar ska besvaras. De har visat på rektorernas förståelse av mångfald och hur de tänker kring den dagliga praktiken. Men det är inte några korta och koncisa svar som kan redovisas i enkla satser, utan det är svar som tillsammans ger en inblick i några sätt att tolka mångfald på. Om svaren hade varit likadana även vid ett andra tillfällen är svårt att veta och studien gör heller inte anspråk på att leverera några absoluta sanningar, utan ska ses just som ett bidrag till en större, allmän förståelse kring det valda problemområdet. Samspelet mellan den intervjuade och intervjuare har betydelse för resultatet och det finns en risk att den intervjuade svarar på ett sådant sätt som tros vara förväntat av mig som intervjuare, eller att frågorna blir riktade åt vissa håll genom tonfall och ordval. Enligt Lantz (2007) är detta en balansgång och för att minimera inblandningen är det viktigt att intervjuaren är uppmärksam på sina egna uppfattningar och reaktioner. Min ambition var att förhålla mig så neutral som möjligt inför frågor och svar, vid både intervju och analys, för att undvika att färga intervjuaren. Enligt Stukat (2005) blir bilden av det undersökta mer överrensstämmande vid användning av flera olika sätt för datainsamling. I den här studien hade observationer kunnat vara ett lämpligt komplement för en mer heltäckande bild, då svaren kan utgå från en idealiserad bild av verksamheten eller på annat sätt vara påverkade av intervjusituationen. En enkätundersökning i det här sammanhanget hade inte lämnat något utrymme för informantens egna funderingar och hade därför inte varit lämplig då studiens syfte handlar om rektorers förståelse av ett fenomen.

Syftet med den här studien är inte, vilket är viktigt att understryka, att lyfta fram någon enskild skolledares uppfattning till beskådning. Meningen är att deras bidrag tillsammans kan medverka till en ökad förståelse för hur olika sätt att tänka och prata om mångfald har påverkan på verksamhetens utformning. Den ger inte några säkra eller entydiga fakta och resultaten är sammanställda och tolkade. Andra kanske hade tolkat resultaten annorlunda, utifrån något annat perspektiv. Den här studien lyfter fram några rektorers syn och förhållningssätt till mångfald. Deras tolkningar hade både likheter och skillnader och påverkade undervisningen på olika sätt. Tolkningarna var också olika beroende på kontext. Detta tillsammans visar på att det är viktigt att lyfta mångfaldsfrågor och diskutera i personalgruppen så att värderingar och uppfattningar blir synliggjorda. För övrigt är urvalet för litet för att dra några generella slutsatser av den, utan bidrar istället till en större förståelse av problemområdet.

7.2 Resultatdiskussion

Resultatdiskussionen följer den ordning som presentationen av resultaten gjorde och de frågeställningar som varit aktuella i studien är:

- Vilken förståelse av begreppet mångfald kommunicerar rektor i relation till eleverna?
- Vilken förståelse av begreppet mångfald kommunicerar rektor i relation till personalfrågor?
- Vilken förståelse av begreppet mångfald kommunicerar rektor i relation till undervisningen?

7.2.1 Elevsammansättning

Resultatet visar att rektor kommunicerar sin förståelse av mångfald i relation till eleverna på två sätt, dels som en retorisk idealbild och dels utifrån den faktiska elevsammansättningen. I rektors retorik kring mångfald och elevsammansättning talade tre av fyra utifrån en olikhetsdiskurs som omfattade etnicitet, livsstilar, funktionshinder, åsikter m.m. Den fjärde pratade om mångfald ur ett jämlikhetsperspektiv där alla har lika värde. När de talade om elevsammansättningen på respektive skola växlade två rektorer från olikhet och jämlikhet till en diskurs om mångfald som etnicitet. Dessa kom att definiera elever med annan bakgrund som ”de andra”, som hade speciella sätt att leva och tänka och som kunde ses som en tillgång. Detta kan tydas som att mångfaldsbegreppet är så pass kopplat till ett etnicitetsperspektiv så att andra olikheter blir oviktiga. De los Reyes (2001) menar att i den västerländska kunskapstraditionen är verkligheten konstruerad utifrån motsatspar, dikotomier. Varje kategori skapar sin egen motbild: man/kvinna, invandrare/svensk, ung/gammal. Den kategori man själv tar utgångspunkt ifrån, ses inte som mångfald, ses som normen vilket innebär att vi ses som kontrast till vad ”de andra” är. Detta har också påverkan på hur sociala identiteter konstrueras. I den tidigare begreppsförklaringen av mångfald berördes Brantefors (2001) beskrivning dels av hur mångkulturalism var ett sätt att handskas med mångfalden och dels interkulturalism. Utifrån det resonemanget ställer hon frågor om vilka förutsättningar egentligen det liberala synsättet med rättigheter och allas lika värde i centrum ger. Osynliggör ett sådant synsätt de eventuella svårigheter som kan följa med genom att tillhöra en marginaliserad grupp? Vilken diskurs som är den rådande - hur man pratar om elever och hur och vilka kategoriseringar som görs kommer att spegla av sig på eleverna och om mötena upplevs autentiska och meningsfulla.

Ekskolans rektor såg ett problem i att många av eleverna flyttar till friskola istället för till den ordinarie skolan i årskurs 6. Hon tror att det beror på fördomar framförallt hos föräldrar, då skolan ligger i ett område som benämns som ”invandrartätt”. Hon berättar att föräldrarna säger sig vilja ha en mer studieinriktad skola. Också Cederskolans rektor berättar att det finns barn som byter skola, inte för att undervisningen är dålig, utan för att föräldrarna vill att deras barn ska ha kompisar som har en svensk bakgrund. I kommunens skolplan uttrycks att förskolor och skolor ska främja möten mellan barn ur olika samhällsskikt och med olika kulturella bakgrunder. Bunar (2001) pekar i sin studie på skolan som en viktig institution, då det är där som eleverna till stor del fostras till samhälleliga medborgare. Han menar att klyftorna mellan olika samhällsskikt reproduceras genom flera faktorer, men dels genom lärares språkbruk och föräldrarnas stöttning. Genom att flytta barnen till en, enligt föräldrarnas uppfattning, mer studieinriktad skola riskerar kategorierna att stärkas ytterligare. Rektor ser det som viktigt för skolan att skapa möten och uttrycker att eleverna på hennes skola inte ska ”skyddas”. Men vad är det de egentligen ska skyddas ifrån? Formuleringen

användes under intervjun och kanske inte uttryckts direkt till barnen, men ändå kan den visa på ett ibland ofreflekterat språkbruk. Detta är något som också skolkommittén påpekar i ”*Krock eller möte*” (SOU 1996:143) att formuleringar är viktiga, och att de ofta är formulerade utifrån ett etnocentriskt perspektiv. De menar därför att varje fråga inom skolan ska ses ur så många perspektiv som möjligt för att undvika diskriminering.

Björkskolans rektor hade en uppfattning kring andra skolor, med större andel elever med annan bakgrund än svensk, att man där måste arbeta med mångfald på ett annat sätt. Även rektor på Ekskolan såg en problematik för skolor med ”*stor invandratäthet*”. Men enligt Cederskolans och Aspskolans rektor, som också har erfarenheter sedan tidigare av detta, så verkar de mer se olikheterna som en tillgång, som inte ska utjämnas utan istället ska finnas för att det är viktigt. Bottnar denna syn i deras erfarenhet av mångfaldsfrågor eller har de ett större intresse av området än de andra?

Enligt styrdokumentet, (Skollagen, Grundskoleförordningen, Lpo94) innebär en skola för alla att alla elever i första hand ska undervisas i ordinarie klass. Detta märktes hos rektorerna då det hos alla fanns en uttalad strävan att elever i behov av stöd skulle få sin undervisning i huvudsak i den ordinarie klassen. På tre av skolorna fanns särskilda undervisningsgrupper för elever som bedömdes behöva det, som av olika anledningar inte fungerade ihop med klassen. Tre av rektorerna menade att det finns en gräns för en skola för alla, att ibland fungerar det inte och då måste andra lösningar till. En viktig och aktuell fråga som måste ställas i sammanhanget är för vem särskilda undervisningsgrupper skapas. Är det för eleven, för klassen eller för läraren?

I *Funkis* - utredningen problematiserar skolkommittén begreppen integrering och inkludering. De menar att begreppen sänder signaler om att de (elever med funktionshinder i detta fall) som ska integreras eller inkluderas egentligen inte hör hemma i den aktuella miljön. Istället menar de att läroplanens intention om en skola som ska vara för alla är en utgångspunkt. Det är skolans organisation, arbetssätt, attityder med mera, som avgör hur stora svårigheter som uppstår. Läggs fokus på elevens starka sidor, istället för på svårigheter, kan inte elever med funktionshinder ses som en avvikande grupp i grundskolan (SOU 1998:66, s.59-62). Även detta påminner om språkets viktiga roll, att vilken diskurs man pratar utifrån får konsekvenser för undervisningens utformande.

Mångfald kan, som ett centralt begrepp i en skola för alla, ses ur olika perspektiv. I den historiska tillbakablicken inledningsvis beskrev jag hur en skola för alla kan uppfyllas genom att en mångfald av elever får mötas och samsas under samma tak, eller genom att utvecklingen mot en mångfald av olika verksamheter skapar en skola för varje elevkategori. Ingen av dessa inriktningar kan sägas strida mot styrdokumentet då inte finns någon egentlig uppmaning till en social bredd inom en och samma klass så som det uttrycks i tidigare läroplaner (Lgr69 & Lgr80). I Salamacadeklarationen återfinns dock denna uppmaning. Där uttrycks att den ordinarie undervisningsmiljön är det mest effektiva sättet när det gäller att motarbeta diskriminerande attityder.

7.2.2 Personalfrågor

Resultatet visar att två av rektorerna kommunicerar sin förståelse av mångfald i relation till personalfrågor utifrån en olikhetsdiskurs. Båda anser att ett arbetslag som består av personal med blandad ålder, kön, etnisk bakgrund eller annat har de bästa förutsättningarna. De menar att olika perspektiv är viktiga för helheten, är mer stimulerande och effektiva än homogen

sammansatta personalgrupper. För rektorn på Aspskolan fanns detta också som en medveten strategi för att kompensera den homogena elevgruppen. Rektor på Ekskolan kommunicerade sin förståelse utifrån ett etnicitetsperspektiv. Hon såg också elevgruppen som homogen som problematiskt och hennes strategi var istället att uppmuntra personalen till att skapa möten för eleverna med elever från skolor med en elevgrupp som skiljde sig från den egna. Det här visar på olika sätt att handskas med bristen på heterogenitet. Enligt tre av rektorerna fanns uppfattningar hos personal om "invandrarelever" som "de andra". Dessa uppfattningar tyckte rektorerna kunde vara svåra att förändra och att det kunde bland annat bero på ovana hos personalen att bemöta elever med annan etnisk bakgrund än svensk.

Utifrån de här resultaten läggs ansvaret för mångfalden till stor del på eleverna i skolan, det handlar om dem, om att de behöver se och uppleva andra människors sätt att tänka. Flera av insatserna handlar också om att skapa möten för barnen på olika sätt. Detta är viktigt, men frågan är också hur den ovana som beskrivs hos en del pedagoger ska bemötas då pedagogernas hållning har påverkan på elevernas uppfattning. Paralleller kan dras till Bergs (2003) frirumsmodell som visar på hur skolans historia och traditioner skapar implicita uppdrag och får därigenom påverkan på hur den vardagliga praktiken formas och utförs. Hur personal pratar och förhåller sig till mångfald påverkar undervisningen och elevernas uppfattningar.

På Aspskolan arbetade personalen med kartläggning av verksamheten vilket hade lett till att mycket värderingar kom upp till ytan, kunde diskuteras och också utvecklas. På Ekskolan pratade rektor om mångfaldsfrågor på t.ex. personalmöten, men uttryckte ett behov av mer diskussioner kring detta. Skolans vardag befinner sig mellan styrdokumentens normativa syn på skolan där formuleringarna förutsätter att skolan är den sociala och kulturella mötesplats som speglar samhället och den positiva retoriken kring mångfald. Men vad skulle hända om lärarna, liksom de möten som ordnas för elever, också fick möta andra vuxna med skiftande bakgrunder? Kanske känner inte alla lärare någon som till exempel har något mer omfattande funktionshinder. Ingen av rektorerna pratade om personal med någon form av funktionshinder. När det gäller funktionshinder, menar de los Reyes (2001) att det ofta är en nervärderande diskurs. Människor med funktionshinder definieras många gånger oreflektat som en "svag och utsatt grupp", som mindre kapabla. Ansvaret läggs i första hand på individen och inte på omgivande struktur. Vad skulle hända om lärarna på olika skolor hade utbyte med varandra och till och med bytte plats ett tag? Kanske blir behovet av en heterogen personalgrupp större om elevgruppen är homogen och tvärtom.

7.2.3 Undervisningen

Resultatet visar att ett par av rektorerna kommunicerade sin förståelse av mångfald i relation till undervisningen utifrån en olikhetsdiskurs vilket avspeglades i deras sätt att prata. För dem var eleverna olika och hade olika sätt att lära sig på och en differentierad och individualiserad undervisning föreföll ganska självfall. Båda uttryckte sin inställning dels utifrån att styrdokumentet framhåller en sådan undervisning, dels utifrån en till synes självklar inställning till att alla eleverna är olika och lär olika och därför också behöver olika.

På ingen av skolorna fanns lokalt formulerade mål omkring mångfaldsarbete. Ett par rektorer hänvisade till värdegrunden och kommunens mångfaldsplan som ska tillämpas vid rekrytering av personal. Aspskolans rektor berättade om arbetet med de nya planerna för skolan, och hur det hjälpte till att synliggöra de olika uppfattningarna som fanns inom de olika områdena. Det framkom också områden där det fanns en diskrepans mellan de explicita och de implicita

uppdragen. Dessa diskussioner i samband med arbetet hade i sin tur lett till att pedagogerna kunde se annorlunda på saker, vilket kunde leda till en förändring i synen på undervisningen.

Avsaknad av tydliga mångfaldsmål - beror det på att den lagstiftning som finns omkring för att reglera skolans verksamhet räcker? Räcker bara det faktum att det finns en lagstiftning mot diskriminering för att ingen skall diskrimineras? Eller kan det vara så att diskursen om mångfald som etnicitet skapar kategorin "de andra" så självklart att skolpersonal inte ens märker om det inte skulle räcka till och att diskriminering förekommer? Uppfattningen om "invandrare" som "de andra" med sin annorlunda kultur, riskerar att osynliggöra effekterna och betydelsen av hur skolpersonal artikulerar sig kring mångfaldsfrågor.

Enligt Berg (2003) är en kartläggning av det dagliga arbetets innehåll och vilka mål och värderingar som ligger till grund, en bra grund för kommande utvecklingsarbete, då det också har en tydlig utgångspunkt i den egna verksamheten. För att ta reda på hur skolan utnyttjar frirummet krävs en kritisk granskning av de yttre och inre gränser skolan har att förhålla sig till. Av de yttre gränserna krävs en analys av de gällande dokumenten för att tydliggöra skolans uppdrag, för att få färdriktningen klar. Av de inre gränserna krävs en kulturanalys för att få veta var skolan befinner sig vid det aktuella tillfället och vilka utvecklingsområden och potential som finns. Grundsynen är att skolutveckling och en förändring av skolans arbete ska utgå från skolans egna behov och ambitioner. Dessa analyser ställs mot varandra och jämförs för att på så sätt upptäcka den eventuella diskrepansen mellan skolans uppdrag och vad som faktiskt sker i den vardagliga praktiken.

Diskursen om etnicitet på arbetsmarknaden har konstruerats utifrån uppfattningen att en annan kulturell tillhörighet är en belastning (De los Reyes, 2001). Detta kan också ses i relation till vad pedagogerna på den förskola Lunneblad (2006) gjorde sin studie på, upplevde. De tyckte det var svårt att få in det mångkulturella i den dagliga verksamheten. De upplevde att det var något ytterligare, något som lades till deras uppgifter och de upplevde en tidsbrist. En annan av rektorerna menade att man fick leta efter möjligheter och att det helst inte skulle kosta något. Likaså rektor på Björkskolan såg att det skulle finnas möjligheter att arbeta mer utifrån elevernas bakgrund och erfarenheter, men något gjorde att det inte blev så. Att det inte fanns någon homogen grupp med annan etnisk bakgrund än svensk sågs som en möjlig orsak då rektor trodde att en homogen grupp skulle vara lättare att utgå ifrån och lyfta fram.

Det kan finnas en risk för essentialistiska drag i ett sådant kulturperspektiv då man fokuserar på särskilda egenskaper eller erfarenheter som ger en gemensam grund (Brantefors, 2000, s. 52-55). Ett sådant perspektiv kan verka utestängande och inringande gentemot andra och sig själv. Det kan också finnas en osäkerhet i hur dessa aspekter kan ta plats i undervisningen på ett lämpligt sätt. Pedagogerna i Lunneblads (2006) studie ändrade sin syn till att prata om hemkultur istället. Det var något som alla barnen hade, oberoende av etnicitet. Exemplet på Björkskolan, att elevgruppen karaktäriserades av mångfald utifrån en etnicitetsdiskurs, men inte arbetssättet, kan tolkas dels som en osäkerhet i förhållande till undervisningen, dels som ett försök till utjämnande av olikheter. Detta exempel kan ses liknande det resultat som Runfors (2003) kommer fram till i sin studie, att mångfald ses i relation till svenska barn, men inte för att fokusera etnicitet, utan för att försöka utjämna svårigheter och göras jämlika. Men vad skulle hända i klasserna om man istället började prata om elevernas hemkultur på det sättet? Oavsett om klassen ses som homogen eller inte. Skulle det öppna för ett nytt arbetssätt i undervisningen även i skolan - att låta barnens olikheter komma fram utifrån ett sådant bredare perspektiv.

7.2.4 Mångfald som begrepp

Mångfald är ett begrepp med många innebörder. Den förändring regeringen gjorde under 90-talet till att använda mångfald som begrepp istället för mångkulturellt, hade som syfte att undvika den ensidiga fokuseringen på etnicitet som hade blivit vanlig. Mångfald ansågs vara ett vidare begrepp som skulle rymma fler livserfarenheter. I Lpo94 används dock mångfald i samband med kultur och även i *Krock eller möte* (SOU 1996:143) påpekar kommittén att det är elevernas livserfarenheter som ska vara uttryck för den kulturella mångfalden, inte endast etnicitet.

Mångfald är oftast positivt laddat och innebörden kan, som framkom i studien, skifta med kontexten. Detta blev också tydligt i rektorernas tal om mångfald. Sammantaget pratade de om att mångfald handlar om skiftande bakgrunder, erfarenheter, jämlikhet och livsstilar. De uttryckte också att det var viktigt med en acceptans för alla dessa olikheter. Paulina de los Reyes (2001) menar att det breddade mångfaldsbegreppet tillåter en att växla mellan kategorierna. I skolans värld skulle det kunna innebära att en elev med annan kulturell bakgrund lättare skulle kunna lösgöra sig från kategorin ”invandrare” och istället kunna ses utifrån kategorin elev, tjej, bokslukaren, sportfantasten eller någon annan kategori som är passande för situationen.

Men kategorier verkar vara svårt att bortse ifrån. Börjesson (2003) tar ett exempel utifrån Foucaults syn på makt och kunskap som sammanflätade, om den normala skoleleven som skapas i uppbyggnaden av en skola - finns det en idé om den normala eleven, så konstrueras därmed också elever som avviker från denna norm. Denna makt att definiera elever som normala eller inte, finns inte endast hos läraren utan den är, utifrån det här synsättet, inbäddat i den sociala praktik och försanthållande som är dominerande. De kategoriseringar som ligger till grund för olika diskurser kan också visa på det som inte rymms eller inte tillåts inom diskurserna (s.34-39). Diskursen bildar med sitt innehåll av föreställningar, innebörder, påståenden etc. en tolkningsram och har i och med den också en normskapande funktion. Genom att anta ett diskursanalytiskt perspektiv kan mångfald som begrepp problematiseras och olika uppfattningar och föreställningar om mångfald synliggöras. Detta kan öka förståelsen för hur normer återskapas (de los Reyes, 2001).

Börjesson (2003) skriver vidare om Foucaults uppfattning om de stora diskurserna, att diskurserna verkar över bredare områden än de indelningar som görs gentemot en specifik plats. Börjesson uttrycker det som olikhetsdiskurser och att man genom att ta ett större perspektiv själv undviker de ”...givna kategoriernas tyranni” (s.184). Parallellt utifrån denna olikhetsdiskurs kan också dras till det de los Reyes (2001) skriver om det breddade mångfaldsbegreppet, även om Börjesson och Foucault med olikhetsdiskurs avser ett större sammanhang.

7.2.5 Slutsatser

Mångfald som olikhetsdiskurs ligger nära det som eftersträvas i styrdokumentet när de talar om en skola för alla. Men i Lpo94 förekommer ordet mångfald endast i relation till kultur och etnicitet. Därför är det kanske inte så underligt att mångfald oftast förstås utifrån en etnicitetsdiskurs.

Diskurser om mångfald som olikhet och etnicitet framkommer också i denna studie, dessutom en jämlikhetsdiskurs. Likt de los Reyes (2001) slutsats om mångfald som eftersträvansvärt, fanns även hos rektorerna en positiv retorik kring begreppet, men resultatet visar att det kunde

förekomma klyftor mellan retorik och praktik. Resultatet visade att trots rektorernas förståelse av begreppet mångfald utifrån en olikhetsdiskurs, var det inte självklart att det var detta perspektiv som var det rådande vid tal om elevsammansättning, personalgrupp eller undervisning. I dessa, skolans realiteter, kunde rektorerna växla mellan olika diskurser beroende på vilket område de talade om.

Resultaten visar på vikten av att synliggöra värderingar och uppfattningar som finns på skolan. Dominerande diskurser behöver komma fram och göras transparanta så det blir tydligt att man med sitt språk och förhållningssätt påverkar verksamheten.

De rektorer med bakgrund i skolmiljöer med stor kulturell mångfald kommunicerade sin förståelse av mångfald utifrån en olikhetsdiskurs mer konsekvent än de andra två rektorerna gjorde. Diskursen om mångfald som jämlikhet förekom också i samband med elever och undervisning, men då i avsikt att utjämna skillnader mellan elever och en strävan efter rättvisa. Att istället möta och bli van vid olikheter kan kanske avdramatisera skillnader. Tydliga mångfaldsmål utifrån en olikhetsdiskurs skulle kunna vara en hjälp i riktning mot styrdokumentens intention att möta alla elever som individer.

7.3 Pedagogiska konsekvenser

De samlade resultaten i den här studien bör förstås mot bakgrund av den utveckling dagens skola har genomgått. Redogörelsen om en skola för alla visar vilka olika steg som har lett fram till den skola vi har idag. För inte så länge sedan var diverse grupper skapade utifrån elevers olika egenskaper regel snarare än undantag. Många, kanske t.o.m. de flesta, verksamma lärare har egna erfarenheter av till exempel OBS-klasser och kliniker av olika slag³ och har kanske själva gått i någon. Idag är tanken att skolan ska vara för alla, undervisningen ska utgå från den enskilde eleven och enligt skollagen ska särskilda undervisningsgrupper så långt det är möjligt ha en tillfällig karaktär (Läraryrket, 2004, s.). Det är en förändring som har krävt en förändrad syn på lärande och arbetssätt för att möta alla olika elever. Ett led i detta har varit förändringen från en centralt styrd skola med reglerat innehåll och metoder, till en målstyrd skola där det är upp till kommunen och den enskilda skolan att utforma verksamheten så att målen kan nås. För varje rektor har denna decentralisering inneburit ett ökat ansvar för och inflytande på undervisningen. Skolpengens införande satte till viss del skolorna i ett konkurrensläge. Å ena sidan för att öka kvaliteten på undervisningen, å andra sidan för att skapa möjligheter för elever och deras föräldrar att välja skola och skolform. Detta i sin tur menar vissa kritiker, kan medföra att skolgången riskerar att bli en mer segregerad verksamhet igen. I Lgr80 uttrycks att skolorna ska sträva efter *"en så allsidig social sammansättning som möjligt uppnås i klasser och arbetsenheter"* (Skolöverstyrelsen, 1980, s.14). Det står också att skolan inte ska sträva efter att göra eleverna lika (s.14) Denna uttalande uppmaning försvinner i Lpo94 som har en mer normativ formulering om att skolan är sådan som ovan beskrivs. Vad skulle det innebära för synen på mångfald om den uppmaningen fanns kvar? Skulle undervisningens upplägg påverkas?

Skolan och dess styrning har normativa inslag vilket innebär att en stor del av eleverna kan utelämnas. En del får inte rättvisa möjligheter att visa vem de är, att få utgå från där de befinner sig och få utvecklas efter sina förutsättningar. Skolan är till viss del formad av

³ För beskrivning av dessa se t.ex. SOU 1998:66

traditioner och uppfattningar om hur lärande ska gå till och hur eleverna ska vara och bete sig (Berg, 2003). Därför blir det en självklarhet att en del elever uppfattas som avvikande. Intentionen om en skola för alla kräver en anpassning av skolan och inte enbart av eleverna (SOU 1998:66). Vid förändring och utveckling av verksamheten krävs att uppfattningar och värderingar lyfts fram. Att synliggöra och tydliggöra den diskurs som är dominerande på skolan kring mångfald. Att bli medveten om sättet att artikulera sig kring mångfaldsfrågor så att inte svårupplösta och stereotypa kategoriseringar bildas, varken kring etnicitet, funktion, kön, klass eller annat. Värden som styr behöver komma upp till ytan, göras transparenta så att man kan förändra. Det räcker inte med information, man måste få verktyg till analys också. Enligt Berg (2003) är en sådan analys grunden och en förutsättning för en lyckad skolutveckling.

Skolan är en plats för alla och varje individ måste respekteras. Det finns likabehandlingsplaner och krav på att undervisningen ska utgå från elevens förutsättningar och behov med hänsyn till tidigare erfarenheter. Räcker det med att det står skrivet? Förutom likabehandlingsplaner och diskrimineringsförbud så skulle de strukturer som kan verka förtyckande på ett eller annat sätt behöva uppmärksammas. För att få en helhetsbild är det också viktigt att inte bara rektor och personal kommer till tals, utan även elevernas berättelser är viktiga.

Förskolepedagogerna i Lunneblads (2006) studie gick ifrån att ha svårigheter med att få in det mångkulturella på ett naturligt sätt till att börja se det som alla har en hemkultur. Det ledde till en förändring och en tolkning är att de började se barnen som individer istället för "invandrarbarn" som var och en har en specifik bakgrund. Utifrån perspektivet i den här studien skulle ett sådant synsätt röra sig inom en mångfald som olikhetsdiskurs där barnen skulle tillåtas välja position och vilken kategori de skulle vilja identifiera sig med för tillfället.

Rektorer berörde samhällsrelaterade problem såsom bostadssegregation och vilken inverkan det hade på verksamhetens utformning och karaktär. Skolan kan kanske inte kompensera helt och fullt för den bostadssegregation som finns, men genom medvetna och genomtänkta aktiviteter som t.ex. på Ekskolan kan positiva möten vara en viktig del.

Kan man enas om en gemensam hållning och vet vilken riktning man ska arbeta mot, så verkar den tydligheten underlätta för en positiv syn och hållning till mångfald. En fråga som kan ställas är om det räcker med att ha mångfaldsplaner och likabehandlingsplaner eller om mer och annat målinriktat arbete kring mångfald också krävs? För hur mäts och/eller utvärderas mångfalden i skolan om inte målen är formulerade? Studien visade att på de här skolorna verkade det sätt rektor kommunicerade sin förståelse av mångfald i relation till skolans uppdrag till stor del tongivande. Hur styrdokumentet tolkas och omsätts, skolans område, historia och traditioner är också viktiga komponenter som har betydelse.

I en skola för alla är mångfald ett centralt begrepp. Men de båda begreppen ansluter sig trots samma intention, till olika diskurser. Ska en förändring ske kanske de båda begreppen behöver närma sig varandra även på ett retoriskt plan. Då kan vi i skolan möta alla elever utefter deras förutsättningar och behov.

Referenser

- Ahlberg, A.(1999). *På spaning efter en skola för alla*. (Specialpedagogiska rapporter Nr 15). Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik.
- Berg, G.(2003). *Att förstå skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Brantefors, L. (2001). Mångkulturalismer – om förutsättningar för ”just” interkulturell socialisation. I Bredänge, G., Hedin, C., Holm, K., & Tesfahuney, M. (red.), *Utbildning i det mångkulturella samhället* (s. 49-64). (IPD rapporter, 298:2001:11). Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik
- Bunar, N.(2001). *Skolan mitt i förorten – fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.
- Börjesson, M.(2003). *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Colnerud, G. & Granlund, K. (2002). *Respekt för läraryrket. Om lärares yrkesspråk och yrkesetik*. (2:a uppl.) Stockholm: HLS förlag
- De los Reyes, P. (2001). *Mångfald och differentiering. Diskurs, olikhet och normbildning inom svensk forskning och samhällsdebatt*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet
- Englund, T.(1993). *Utbildning som ”public good” eller ”private good” – svensk skola i omvandling*. (Pedagogisk forskning i Uppsala 108). Uppsala: Uppsala universitet, Pedagogiska institutionen.
- Englund, T.(1994). *Skola för demokrati? Bokslut över ett svunnet 80-tal och en demokratiskt syftande läroplan – Lgr80: En kommenterad dokumentation av tio texter*. (Pedagogisk forskning i Uppsala 115). Uppsala: Uppsala universitet, Pedagogiska institutionen.
- Fejan Ljunghill, L.(1995). *En skola för alla – vad blev det av visionerna?* Informationsförlaget, Lärarförlaget.
- Hjärne, E. & Säljö, R. (2008). *Att platsa i en skola för alla: elevhälsa och förhandling om normalitet i den svenska skolan*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Lantz, A.(2007). *Intervjumethodik*. (2:a uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Lunneblad, J.(2006). *Förskolan och mångfalden*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Läraryrket. (2004). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lärarens handbok*. (s. 7-22). Stockholm: Läraryrket.
- Läraryrket. (2004). *Skollagen. Lärarens handbok*. (s. 51-126). Stockholm: Läraryrket.

- Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. (3:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Regeringens Proposition 1990/91:18. *Om ansvaret för skolan* (prop. 1990/91:18)
- Regeringens Proposition 1991/92:95. *Om valfrihet och fristående skolor* (prop. 1991/92:95)
- Regeringens Proposition 1997/98:16. *Sverige, framtiden och mångfalden - från invandrarpolitik till integrationspolitik* (Prop. 1997/98:16)
- Regeringens Skrivelse 1996/97:112 *Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning kvalitet och likvärdighet* (prop. 1996/97:112)
- Regeringen 1995 års budgetproposition (prop. 1995/96:200)
- Runfors, A.(2003). *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar*. Stockholm: Prisma.
- Skolverket. (1996). *Att välja skola – effekter av valmöjligheter i grundskolan*. (Rapport 223:109). Stockholm: Liber distribution.
- Skolöverstyrelsen. (1980). *Läroplan för grundskolan*. Stockholm: Liber Utbildningsförlaget.
- SOU 1996:143. *Krock eller möte*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- SOU 1998:66. *Funkis – funktionshindrade elever i skolan*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Stukat, S.(2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svenska Uneskorådet. (2006). *Salamanca deklARATIONEN och Salamanca + 10*. Svenska Uneskorådets skriftserie.
- Utrikesdepartementet. (2006). *Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Regeringskansliet.

Internet

Grundskoleförordningen

hämtat den 9 maj, från

www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1994:1194

Intervjuunderlag

Etik

Inspelning?

Rätt att avbryta

Syftet med studien – undersöka hur skolledare tänker omkring mångfald i relation till skolans uppdrag

Tillvägagångssätt – två frågeområden med fördjupningsfrågor som blandas under tiden

Resultatanvändning – lyfta olika sätt att tänka och formulera sig kring mångfald

Uppgifter behandlas konfidentiellt – identitet ska ej kunna röjas

Nyttjandet – endast i denna studie

Godkänna och ta del av resultat?

Om mig och arbetet

Namn

Universitet, institution, handledare, kurs

Inledande frågor

Vem är du som rektor?

Berätta lite om skolan

Frågeområde 1 – Vad innebär mångfald för dig som skolledare? (värden och normer)

Frågeområde 2 – Hur artikuleras mångfald gentemot personalen, i lokala dokument såsom verksamhetsplan och lokala arbetsplaner? (förankring och implementering)

Bilaga 1:2

Frågeområde 1 – Vad innebär mångfald för dig som skolledare? (värden och normer)

Är mångfald något som kännetecknar denna skola?

Vad innebär mångfald för dig som rektor?

Hur förhåller ni er till mångfald på skolan? Resurs, svårighet, inget...?

Vilka attityder/uppfattningar finns till mångfald? Personal, elever...

Hur bemöts attityderna till mångfald? Likabehandlingsplan...

Vad innebär en skola för alla?

Frågeområde 2 – Hur artikuleras mångfald gentemot personalen, i lokala dokument såsom verksamhetsplan och lokala arbetsplaner? (förankring och implementering)

Finns det riktlinjer, arbetsplaner på skolan för att arbeta mot/för detta?

Hur uttrycks det där?

Hur tänker du kring indelning av klasser?

Hur tror du pedagogerna möter mångfald i undervisningen?

- vilka krav ställs?
- Behövs extra resurser? I så fall vad, vilka
- Ställs olika ”grupper/behov” mot varandra?
- Mångfald i undervisningen i avseende innehåll, differentiering, arbetssätt eller grupperingar?
- Ut/fortbildning för personalen?

Hur förankras detta i personalgruppen?